

Міністерство освіти та науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет
Кафедра екології, географії та туризму

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри

(підпис)

Д.В. Лико
(ініціали, прізвище)

“ 15 ” червня 2023 року

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи бакалавра

зі спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)
(код і назва)

на тему: «Методика вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу Німеччини у шкільному курсі географії»

Виконала: студентка IV курсу, групи Г-41
(шифр групи)

Єфимець Дарина Ярославівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Керівник кандидат географічних наук, професор Мартинюк В. О.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент Доктор педагогічних наук, професор кафедри екології, географії та туризму Войтович Оксана Петрівна
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Студент

(підпис)

Оцінка за результатами захисту:

Національна шкала

Відмінно

Кількість балів:

92

Оцінка: ЄКТС

A

Рівне – 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Методичні підходи до вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу країни в шкільній географії.....	6
1.1. Суть та класифікація туризму.....	6
1.2. Концепція територіально-рекреаційної системи.....	12
1.3. Методика вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу країни...	15
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. Фізико-географічні умови як основа формування природно-рекреаційних ресурсів Німеччини.....	18
2.1. Географічне положення країни.....	18
2.2. Геолого-геоморфологічні умови Німеччини.....	20
2.3. Гідрокліматичні умови Німеччини.....	27
2.4. Основні риси ґрунтового рослинного покриву.....	30
Висновки до розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. Загальні риси розвитку туризму та рекреаційної сфери Німеччини.....	37
3.1. Особливості розвитку туристсько-рекреаційної галузі Німеччини.....	37
3.2. Рекреаційно-курортний потенціал Німеччини.....	40
3.3. Рекреаційно-природоохоронний потенціал Німеччини.....	44
3.4. Рекреаційний потенціал ключових регіонів.....	48
3.4.1. Регіон Баден-Вюртемберг.....	48
3.4.2. Регіон Нижня Саксонія.....	55
Висновки до розділу 3.....	60
РОЗДІЛ 4. Використання матеріалів кваліфікаційної роботи у шкільному курсі географії.....	61
4.1 Аналіз навчальної програми для середніх класів з географії щодо вивчення питань туристсько-рекреаційного потенціалу країни.....	61

4.2 Методична розробка уроку для географічного гуртка з вивчення туристичного потенціалу країни для учнів 9 класів.....	64
Висновки до розділу 4.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний світ уже не можливо уявити без подорожей та різноманітних поїздок, тому вивчення рекреаційного потенціалу країни у шкільному курсі географії дає поштовх для освоєння нових компетентностей у школярів. Вивчення рекреаційного потенціалу Німеччини у шкільному курсі географії є перспективним напрямком роботи з учнівською молоддю.

Сучасний стан туристичного потенціалу Німеччини характеризується високим розвитком туристичної інфраструктури, наявності природних об'єктів, історичних пам'яток, розвинутою мережею закладів харчування та ночівлі. Це обумовлює великий наплив туристів у різні регіони країни.

Останнім часом вітчизняних учених цікавлять питання державного управління туристичною галуззю за кордоном, у зв'язку з євроінтеграційним розвитком країни. Наприклад, зарубіжний досвід у сфері державного управління туризмом досліджували: Ю. Алексєєва, С. Домбровська, О. Білотіл, А. Помаза-Пономаренко, А. Парфіненко, Г. Трегуб, В. Фуртій, В. Шаповал та ряд інших науковців.

Разом із тим, бракує досліджень детальної характеристики туристсько-рекреаційного потенціалу Німеччини в цілому та її окремих регіонів: Баден-Вюртемберга та Нижньої Саксонії. Це дає змогу використати зарубіжні методи розвитку туристичної галузі для використання їх в Україні з метою збільшення кількості туристів, що дасть змогу розвивати економіку країни.

Метою роботи є формування основних методичних рекомендацій, щодо вивчення природно рекреаційного потенціалу країни, у шкільному курсі географії на прикладі Німеччини. Дослідити рекреаційний потенціал Німеччини, та дати туристичну характеристик таких районів Німеччини як Баден-Вюртемберг та Нижня Саксонія.

Завданнями роботи є:

1. Охарактеризувати методичні підходи вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу країни в шкільному курсі географії.
2. Проаналізувати фізико-географічні умови, які є основою формування природно-рекреаційних ресурсів Німеччини.
3. Дослідити загальні риси розвитку туризму та рекреаційної сфери Німеччини.
4. Навести порівняльну характеристику рекреаційного потенціалу двох регіонів Німеччини: Баден-Вюртемберга та Нижньої Саксонії.

Об'єктом дослідження є туристсько-рекреаційний потенціал Німеччини, а **предметом дослідження** – методика вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу Німеччини у шкільному курсі географії.

Методи дослідження – теоретичний аналіз джерел інформації за проблематикою дослідження, статистичний аналіз, метод порівняльного аналізу, описовий метод.

Наукова новизна. Вперше детально досліджено туристсько-рекреаційний потенціал таких регіонів Німеччини як Баден-Вюртемберг та Нижня Саксонія. Розкрито їхній туристсько-рекреаційний потенціал та проаналізовано динаміку туристичних потоків.

Практичне значення роботи. Кваліфікаційна робота матиме практичне використання під час вивчення дисциплін «Методика навчання географії», «Регіональна економічна і соціальна географія світу», «Географія світового господарства», «Рекреалогія та географія туризму», а також при проведенні позакласних заходів.

РОЗДІЛ 1.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ВИВЧЕННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ В ШКІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

1.1 Суть та класифікація туризму

Першочерговим та логічним початком дослідження є розкриття сутності головних понять роботи, а саме рекреації та туризму. Незважаючи на те, що ці поняття дуже поширені та актуальні, при їхньому трактуванні виникає багато труднощів. Саме тому при тлумаченні взаємозв'язку та сутності між цими термінами використовуються різні підходи. Більша частина науковців розглядають туризм як одну із форм рекреації, меншість вважає, що це дві окремі сфери.

Поняття рекреація (від лат. Recreation) зазвичай розглядається з двох сторін. У вузькому розумінні вона трактується як процес відновлення сил. Саме тому під рекреацією розуміють процес відтворення сил, відновлення енергії втрачену у процесі діяльності людини. Якщо розглядати рекреацію більш ширше, то вона охоплює різні види людської діяльності у вільний час, які допомагають відновити сили та задовільнити широке коло соціальних та особистих потреб [29]; сукупність занять і відносин які виникають при використанні вільного часу для пізнавальної, оздоровчої, розважальної та спортивної діяльності людей у спеціальних місцях, розташованих в тому числі поза місцем їх постійного проживання [27]. Отже, при характеристиці поняття рекреація слід враховувати заходи і простір в якому відбувається процес відновлення сил людини [37].

З розвитком суспільства людина все більше стала потребувати відновлення сил та енергії, тому роль рекреації значно зросла. Кожна особистість стала більше приділяти увагу потребі відновлення емоційного, духовного та фізичного здоров'я, у вільний від роботи час на спеціальних територіях, які знаходяться за межами населених пунктів у яких вони

проживають та працюють. Тобто зростає роль відновлюваної функції рекреації, яка на фоні новітніх технологій, економічних і соціальних перемін набуває нового змісту. Одночасно рекреацію можна розглядати як компенсацію витраченої енергії в ході виконання роботи, а також створення її запасу для подальшої трудової діяльності.

Термін «туризм» є схожим за змістом із рекреацією, але має свої певні особливості. Хоча існує багато теорій щодо сутності туризму, в академічних колах немає єдиної думки щодо остаточного значення. Різні вчені прийшли до різноманітних висновків, і на це є дві причини. По-перше, вчені дотримуються різних філософських ідей у вивченні сутності туризму, в той час як філософи по різному розуміють і пояснюють світ і сутність речей. По-друге, вчені мають розбіжні погляди та різні аналітичні здібності, тому можна дійти неоднакових висновків щодо ідеї поняття туризму.

З французького поняття туризм (фр. *Tourisme* – подорож) означає прогулянку або подорож, котра закінчується в місці, де розпочалася. Шлях людини, який проходить дорогою добра, та веде її до пізнання істини та самоудосконалення, древні філософи вважали – подорожжю. Проте сучасні тенденції ввели своє розуміння в поняття туризму та подорожей.

В сучасній науці туризм визначається як подорож людини в місця за межами свого звичного середовища і перебування там певний час, для відпочинку, бізнесу або інших цілей. Щоб подорож кваліфікувалась як туризм, вона має тривати не менше 24 годин та не більше року.

Крім того, туризм можна розділити на внутрішній туризм, який відбувається в межах однієї країни, або міжнародний туризм, коли людина подорожує за межі своєї країни. Туризм вносить значний внесок в економіку багатьох країн, і популярні туристичні напрямки часто включають широкий спектр підприємств, спеціально створених для обслуговування мандрівників з інших місць.

Зважаючи на законодавче закріплення терміну туризм, ми у своїх дослідженнях беремо за основу його визначення відповідно до Закону України

«Про туризм», а саме: як тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» [20].

У минулому туризм був обмежений лише для певних людей. Але тепер, з допомогою розвитку інфраструктури це дало поширити технології по всьому світі. Зараз туризм – це привілей не тільки багатих і заможних, а й звичайних людей середнього класу. З розвитком технологій стало можливим, що кожен має доступ до подорожей, якщо хоче. Крім того, з розвитком реактивних подорожей, комунікацій, нових технологій, і туризм став однією з найбільших і найшвидше зростаючих галузей світу.

Подорожі та туризм також стали домінуючою економічною силою на світовій арені. Зараз на нього припадає майже 15% загальної світової торгівлі, і він швидко зростає. Туризм можна розділити на різні форми, але зазвичай класифікують на наступній основі. Залежно від географічного принципу туризм поділяється на міжнародний та внутрішній. Міжнародний туризм далі класифікується як виїзний та в'їзний.

Міжнародний туризм – це подорожі під час яких одна особа відвідує іноземну країну, проживаючи на постійній або тимчасовій території. Щоб поїхати в іншу країну необхідно дотримуватися певних правил і законів. Наприклад, під час подорожі до іншої іноземної країни турист повинен мати дійсний паспорт, візу, документ про стан здоров'я, іноземну валюту.

Міжнародний туризм поділяється на два типи: виїзний та в'їзний туризм. Коли іноземні туристи в'їжджають у певну країну, це називається в'їзним туризмом. Коли люди подорожують за межі рідної країни до іншої, це називається в'їзним туризмом для тієї країни куди людина подорожує. Наприклад коли турист українського походження подорожує до Японії, то це в'їзний туризм для Японії, оскільки іноземний турист приїжджає туди.

Коли мандрівник подорожує з країни походження до іншої держави, це називається виїзним туризмом. Наприклад, коли турист з України подорожує до Японії, то це виїзний туризм для України. Туристична діяльність, яка

здійснюється в країні проживання її жителями, називається внутрішнім туризмом. Це легкий вид туризму, де туристу не потрібно мати жодних законних вимог для подорожі. Мандрівник може відвідувати будь-яке місце в країні коли захоче. Крім того, у внутрішньому туризмі туристу не доводиться стикатися з проблемами мовного бар'єру, валютного обміну, розуміння правил та норм та багато інших з якими можна стикнутися в міжнародному туризмі.

За кількістю мандрівників туризм поділяється на три види: масовий, сімейний, індивідуальний. Масовий туризм – це коли велика група людей збирається для відвідування або подорожі. Цей вид туризму зазвичай проводиться установами, коледжами тощо з різними цілями.

Сімейний туризм – це один з видів туризму за кількістю, в якому їхня територія обмежує кількість осіб, у різні частини. Цей вид, в основному, коли подорожує сім'я або група близьких друзів і він є найбільш поширеним, тому що люди в основному люблять подорожувати невеликими групами.

Індивідуальний туризм – ще один тип туризму, де приймає участь лише одна людина, яка подорожує в різними маршрутами, як внутрішніми, так і міжнародними. Цей тип туристів має індивідуальне мислення і може вважатися сильним розумом.

Залежно від мети, існують різні види туризму, їх список є великий. Ось деякі з популярних видів туризму за цільовою ознакою. Туризм для відвідування друзів та сім'ї – це одна з головних причин, чому більшість людей подорожує у різні місця у вільний час. Являє собою акт подорожі до друзів і сім'ї або до місця яке взаємозручне. Цей вид особливо популярний у регіонах, які зазнали високого рівня імміграції, таких як Пакистан, Мексика та Польща.

Пригодницький туризм – це ще один вид туризму, який передбачає знайомство з місцем призначення через фізичну участь у заходах. Це може включати різноманітні дії, такі як: піші прогулянки, підводне плавання, стрибки з парашуту та багато іншого. В основному це подобається тим, хто

шукає адреналіну та гострих відчуттів. Воно передбачає відсторонення від повсякденної рутини і занурення в щось незнайоме.

Медичний туризм – процес подорожей до різних країн або частин однієї країни з метою отримання медичної допомоги. Зараз цей вид набуває все більшої популярності. Люди з країн, що розвиваються, як правило, переїжджають до розвинених або кращих країн, щоб отримати медичні засоби, яких немає в їхньому місці проживання.

Віртуальний туризм – з розвитком нових технологій цей вид туризму набуває все більшої популярності. По суті, віртуальний туризм – це акт використання технологій для імітації досвіду подорожі та її особливостей. Хоча віртуальний туризм не замінить фізичні відвідування або відвідування місця призначення, він отримав значну популярність після пандемії Covid-19. Його також використовували як маркетинговий інструмент різні агентства для покращення взаємодії з користувачем.

Сільський туризм – це процес участі в сільському способі життя без порушення природного середовища. Цей тип туризму дає можливість дослідити справжні села, турист має можливість поласувати традиційною місцевою їжею, приготованою на охайній і чистій кухні, яка є смачною та гігієнічною.

Міський туризм – це вид туристичної діяльності, який відбувається в міському просторі з властивими йому атрибутами, що характеризуються економікою, що не базується на сільському господарстві, як-от адміністрування, виробництво, торгівля та послуги, і є вузловими точками транспорту. Міські напрямки пропонують широкий і різномірний спектр культурних, архітектурних, технологічних, соціальних і природних вражень і продуктів для відпочинку та бізнесу.

Агротуризм – це інший вид туризму, коли турист або мандрівник бере участь у будь-якій сільськогосподарській операції чи діяльності, яка приводить його на ферму чи сільськогосподарські угіддя в різних місцях.

Діловий туризм – це надання можливостей і послуг мільйонам делегатів,

які щорічно відвідують зустрічі, конгреси, виставки, ділові заходи, інтенсив-подорожі та корпоративну гостинність.

Існує багато інших видів туризму на основі мети подорожі такі як: геотуризм, природний туризм, водний туризм, рекреаційний туризм, релігійний туризм, космічний туризм, оздоровчий туризм, освітній туризм, шоп-тури, науковий, спортивний туризм, екстримальний туризм.

За тривалістю перебування туризм поділяється на два види: короткотривалий та довготривалий.

За інтенсивністю туристичного потоку туризм буває постійним та сезонним. Також при класифікації видів туризму враховують такі ознаки як: засоби розміщення туристів, розташування туристичного місця, організаційна форма. Спосіб пересування мандрівників, джерело фінансування поїздок.

1.2. Концепція територіально-рекреаційної системи

Об'єктом дослідження рекреаційної географії територіально-рекреаційні системи (ТРС). Одним з перших вчених який дав визначення поняттю територіально-рекреаційні системи є Преображенський. У книзі «Територіально-рекреаційна система як об'єкт географічних досліджень» він обґрунтував сутність і структуру ТРС [30]. У визначенні він чітко окреслює просторову структуру ТРС, підкреслюючи її соціальність, а також ізолюючі підсистеми такі як природні та культурні комплекси, інженерні споруди, персонал, органи управління, туристів та інше.

Подібного визначення дотримується український професор О.О. Бейдик. Незважаючи на спільність точок зору обох авторів, професор Бейдик наділяє ТРС «техногенною» ознакою і ставить їх в один ряд з виробничими системами. Згідно з визначеннями цих вчених можна дійти висновку, що кожна територіально-рекреаційна система складається з підсистем, а саме:

1. _ Учасники відпочинку (туристи).
2. _ Туристичні об'єкти (природні та антропогенні)
3. _ Технічна інфраструктура (в тому числі місця для проживання, транспортні система, заклади харчування, медичні заклади)
4. _ Персонал, що працює у сфері обслуговування туристів.
5. _ Установи які управляють рекреаційною системою.

Ці підсистеми взаємодіють та взаємозалежні між собою. Вони можуть знаходитись як в конкретній просторовій одиниці так і окремо від неї, але якщо вони мають приналежність до ТРС та вони мають мати зв'язки всередині системи. Фактор який творить систему є туристичний рух [12].

При дослідженні рекреаційних систем потрібно аналізувати явища, які відбуваються в їх межах, а також звертати увагу на внутрішні зв'язки та їх відносини з іншими територіальними системами. Одна з перших моделей яка характеризує сутність та становлення туристично-рекреаційного простору є концепція ТРС.

Територіально-рекреаційні системи класифікують за різними ознаками. Пропоную розглянути таблицю «Класифікація територіально-рекреаційних систем».

Таблиця 1.1. «Класифікація територіально-рекреаційних систем»

Ознака класифікації	Тип ТРС
За функціями	Лікувальні
	Оздоровчі
	Спортивні
	Пізнавальні
Залежно від власника земельного фонду	Землі державного користування
	Лісогосподарські підприємства
	Землі орендаторів
	Землевласників, як юридичних осіб
За призначенням	Території короткочасної та тривалої рекреації
	Проміжні (с/г)
Відповідно до часової ознаки	Постійні
	Тимчасові
	Сезонні
	Традиційні

ТРС мають такі властивості:

- **Різноманітність** – ця властивість відображає відмінності різних ТРС, класифікацію ТРС, а також можливість безлічі на підмножини.
- **Динамічність** – властивість, що відображає мінливість ТРС у часі.
- **Комфортність** – вказує чи відповідають вимоги відпочиваючих ступеню реальних або проєктованих ТРС.
- **Стійкість** – властивість яка відображає стійкість ТРС протистояти внутрішнім та зовнішнім впливам.

- Надійність – вказує на безвідмовність роботи ТРС.
- Ефективність – ставить у відповідність досягнений результат з витратами на ресурси, вказує на рівень досягнення результату при фіксованих витратах ресурсу[8].

1.4. Методика вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу країни

Розвиток туризму та рекреаційних об'єктів країни останніми роками відіграють велику роль у покращенні соціального та економічного розвитку країни. В сучасних реаліях туризм відіграє велику роль у становищі країни, так як він спонукає інші галузі економіки до їх розвитку, таких як торгівля, транспорт, виробництво сувенірної продукції, зв'язку, ресторанів, послуг, будівництва та інші. Крім того туризм позитивно впливає на збереження культурної спадщини народів, їхніх обрядів та звичаїв, сприяє розвитку різних народних промислів, береже а також у більшій мірі відновлює пам'ятки історії та культури певного народу. Кожна країна багата на різні туристсько-рекреаційні ресурси тільки не кожна має можливості та бажання їх розвивати.

Вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу є не легким завданням на національному, регіональному чи місцевому рівнях. Це вимагає активної участі зацікавлених сторін з усіх секторів, які прямо чи опосередковано залучені до туризму та пов'язані з ним.

Під туристично-рекреаційним потенціалом країни розуміється вся сукупність природних, культурних, історичних, соціально-економічних, геополітичних та інших передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території [6].

При дослідженні рівня туристично-рекреаційного потенціалу країни вивчають багато складових, кожна з яких дає підставу для розвитку туризму. Головні складові які визначають туристичну привабливість країни, і які беруть при визначенні туристичного-потенціалу країни такі:

- Природні ресурси;
- Культурно-історична спадщина;
- Інфраструктура;
- Морально-психологічні настрої у країні;
- Політичні умови;

- Здатність країни щодо впровадження інновацій у різні сфери;
- Адміністративно-управлінські умови;
- Фінансово економічні умови країни;
- Туристична інфраструктура країни;
- Транспортна доступність території;
- Трудові ресурси;
- Інженерно-технічні умови;
- Соціально-демографічні умови

Для оцінки туристично-рекреаційного потенціалу країни кожна з цих складових має бути ретельно вивчена. Для цього потрібно виділити компоненти кожної складової що її характеризують. Наприклад, при оцінці історико-культурної спадщини до уваги беруться такі показники: насиченість території історико-культурними пам'ятками; рівень значимості історико-культурних пам'яток; сучасний стан та рівень збереженості історико-культурних пам'яток; кількість часу необхідного для огляду пам'яток.

При правильному розвитку і використанні туристично-рекреаційних ресурсів, таких як наприклад природних, культурно-історичних, лікувально-оздоровчих, розважальних місць, підвищується потенціал країни за рахунок надходження коштів у бюджет від туристів.

Підсумовуючи, визначення туристично-рекреаційному потенціалу можна розглядати як наявність певних ресурсів, можливостей, зручностей, які дають розвиток туристичній сфері країни. Дані ресурси є як матеріальні так і природні, вони взаємопов'язані та діють на благо одне одному. При збільшенню або розвитку одного складника туристично-рекреаційний потенціал зростає, а разом з цим зростає і економічна ланка країни.

Висновки до розділу 1

Туристична галузь уже давно займає провідні місця у розвитку економіки країни. Тому вивчення туристичного потенціалу країни є важливим кроком. На розвиток туризму впливає багато факторів, а саме: природні умови та ресурси, розвиток інфраструктури, наявність історичних пам'яток культури, привітних та компетентний персонал, сформована сфера послуг.

Для того щоб привернути увагу туристів у наш час потрібно неабияк постаратися, адже туристичний ринок зараз пропонує багато напрямків і не «за всі кошти світу». Через це для країни неабияк важливо розвивати туристично-рекреаційний потенціал, для того щоб зацікавити туристів, що в свою чергу підніме надходження до державного бюджету.

РОЗДІЛ 2.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ НІМЕЧЧИНИ

2.1. Географічне положення країни

Федеративна Республіка Німеччина розташована в Центральній Європі. Її можна розділити на чотири великі території: Північно-Німецька низовина, низькогір'я, передгір'я Альп і Альпи. Найвища вершина Німеччини, Цугшпітце (2962 м), знаходиться в Альпах. Площа Німеччини 357022 км².

Форма правління – демократична парламентська держава. Німецька мова є офіційною в країні.

В результаті Другої світової війни Німеччина була розділена на дві держави, які возз'єдналися в 1990 році. З 1991 року Берлін є столицею держави, що складається з 16 федеральних земель. Суспільство та економіка в Німеччині розвивалися дуже по-різному в двох німецьких державах, наслідки цього все ще відчуються через більше десяти років після возз'єднання. При загалом високому рівні життя між Заходом і Сходом існує явний розрив у добробуті.

Німеччина є однією з найбільш густонаселених країн Європи (населення складає 82,5млн осіб) та однією з провідних економічних держав із глобальними зв'язками. Потужна промисловість і зростаючий сектор послуг є найважливішими секторами економіки. Країна відіграла ключову роль у процесі об'єднання Європи. Німеччина є членом Європейського Союзу, НАТО, ООН, Ради Європи, Європейського космічного агентства, G4, G7, групи Світового Банку та СОТ.

Федеративна Республіка Німеччина межує на півночі Данією та омивається Північним і Балтійським морями, на сході з Польщею і Чехією, на півдні з Австрією і Швейцарією, на заході з Францією і на північному заході з Люксембургом, Бельгією та Нідерландами.

Німеччина включає Східно-Фризькі острови в Північному морі, Гельголанд і більшість Північно-Фризьких островів, Фемарн, Поель, Рюген в Балтійському морі, більшість Узедома та менші острови. Німеччина простягається максимум на 876 км з півночі на південь і на 640 км зі сходу на захід.

В адміністративному відношенні Німеччина поділяється на 16 федеральних земель, три з яких – Берлін, Гамбург, Бремен – є містами-землями [5].

Рис. 2.1. Карта адміністративного поділу Німеччини

2.2. Геолого-геоморфологічні умови Німеччини

Основні лінії фізичної географії Німеччини не є унікальними. Країна охоплює великі морфологічні зони зі сходу на захід, характерні для західної частини Центральної Європи. На півдні Німеччина стикається з крайніми гірськими масивами Альп. Звідти вона простягається через Альпійський передовий край, рівнину на північному краю Альп. Ядром країни є велика зона Центрально німецької височини, яка є частиною ширшої європейської дуги, що простягається від центрального масиву Франції на заході до Чехії, Словаччини та Польщі на сході.

Німеччина сама по собі проявляється як ландшафт зі складною сумішшю лісистих брилових гір, проміжних плато з обрізаними краями та низинних улоговин. У північній частині країни Північно-Німецька рівнина, або низовина, утворює частину великої Північно-Європейської рівнини, яка розширюється від низин на схід через Німеччину та Польщу до Білорусі, країн Балтії та Росії та тягнеться на північ через Шлезвіг-Голштинська на півострові Ютландія в Данії. Північно-Німецьку рівнину обрамляють болота, мулисті рівнини та острови Північного та Балтійського морів[20].

Загалом висота Німеччини знижується з півдня на північ, від максимальної висоти 2962 метри у Цугшпітце Баварських Альп до кількох невеликих ділянок трохи нижче рівня моря на півночі біля узбережжя.

Загальноприйнятим є припущення, що конфігурація поверхні відображає тип підстилаючої породи; тверда стійка порода, така як граніт, виділятиметься, тоді як більш м'яка порода, така як глина, буде вивітрюватися. Однак це припущення не завжди підтверджується. Цугшпітце, наприклад, є найвищою вершиною Німеччини не тому, що вона складається з особливо міцних порід, а тому, що вона була піднята могутніми рухами землі, які почалися приблизно 37-24 мільйони років тому і створили Альпи, найвищі та наймолодші складчасті гори Європи. Іншою потужною силою, що визначає конфігурацію поверхні, є ерозія, головним чином річками. У пермський

період (приблизно 290 мільйонів років тому) більш ранній гірський ланцюг— Герцинські або Вариські гори — перетнули Європу в районі Середньонімецької височини. Проте сили ерозії були достатніми, щоб зменшити ці гори до майже рівних поверхонь, на яких відкладалася серія вторинних осадових порід від пермського до юрського віку (вік приблизно від 300 до 145 мільйонів років). Згодом уся формація була зламана та деформована під ударом Альпійського орогенезу. Цей процес супроводжувався деякою вулканічною активністю, яка залишила після себе не тільки вершини, але й значну кількість гарячих і мінеральних джерел.

Драматична ерозія сталася, коли Альпійські ланцюги піднімалися, заповнюючи борозну, яка зараз утворює Альпійський передовий край. Малюнок долин, розмитих струмками та річками, значною мірою породив деталі сучасного ландшафту. Долини льодовиків що вийшли з Альп, і льодовикові покриви зі Скандинавії мали певний ерозійний вплив, але вони в основному створювали шари льодовикових відкладів. Схили за межами області справжніх льодовикових щитів — ті, що знаходяться в умовах тундри та незахищені рослинністю — стали менш крутими через перигляціальне опускання поверхневих відкладів під дією гравітації.

Вітри, що дують над незахищеними поверхнями, що обрамляють крижані покриви, підхоплюють дрібний матеріал, відомий як лес; після того, як він був відкладений, він став найродючішим ґрунтовим матеріалом Німеччини. Більш грубий вивітрюваний матеріал переносився в алювіальні конуси та вкриті гравієм річкові тераси, як, наприклад, у рифтовій долині Рейну (Рейнський Грабен).

Детальна морфологія Німеччини має важливе значення для надання місцевих змін клімату, гідрології та ґрунтів, з подальшим впливом на рослинність і сільськогосподарське використання.

Рельєф Німеччини також є цікавим та своєрідним. Пропоную почати розглядати його з такої структури як Середньонімецька височина. Географічно Середньонімецька височина є регіоном великої складчастості. Під впливом

альпійського орогенезу вистругані залишки колишніх Герцинських гір були роздроблені, а частини висунуті вгору, утворивши блокові гори, між якими в низинах і плато збереглися осадові породи. Середньонімецьку височину можна розділити на три основні частини: переважно низовинна країна на півдні, дуга масивів і плато, що тягнеться від Рейнської височини до Богемії, і досить вузька північна околиця, що складається з складчастих вторинних порід.

У Південній Німеччині Герцинські масиви мають обмежену протяжність. Шварцвальд колись був безперервним масивом Вогези на території сучасної Франції, але вони були розбиті на частини через занурення центральної смуги, щоб утворити Рифтову долину Рейну, яка простягається на 300 км у довжину. Шварцвальд досягає найбільшої висоти на горі Фельдберг 1493 метри на півдні, і знижується на північ під вторинними відкладами, а потім піднімається до меншого Оденського лісу.

Однак здебільшого південна Німеччина складається з плато, переважно Тріасового віку (приблизно 250-200 мільйонів років). Ерозія пластів, що занурюються на схід, призвела до того, що пісковики виділялися як уступи, спрямовані на захід або північний захід, з видом на долини або низькі плато з глини. Послідовність тріасових порід закінчується на південь і схід проти великого юрського уступу Швабськими Альпами, що піднімаються на понад 1000 метрів, і їх продовження, нижні Франконські Альпи.

Великі частини плато і низовин у східному регіоні вкриті лесом і обробляються, але масивні Піщаник Бантер, що обрамляє Шварцвальд і уступ Кеупера, в основному покритий лісом. На захід від Рейну знову є широкі ділянки лісистого пісковика Бунтер, з більш відкритою місцевістю в регіоні Саар і вздовж підніжжя височини Хунсрюк.

Відкрита земля південної Німеччини закінчується великою бар'єрною дугою Герцинських масивів і лісистих піщаних плато. На заході Рейнська височина складаються в основному зі стійких сланців. Складний блок нахилений в основному на північний захід, з крутим уступом лінії розлому на

півдні. Інтенсивно складчасті породи вистругані поверхнями ерозії, що надає масиву досить одноманітного вигляду, порушується лише кварцитовими грядами, особливо на півдні, де Хунсрюк піднімається до 818 метрів і Таунус 879 метрів.

Долини зовсім різні. Вони варіюються від вузьких лісистих ділянок — великої перешкоди для проходу — до вражаючої ущелини Рейну, найважливішого природного шляху через бар'єрну дугу. Найдраматичніша частина ущелини пролягає від Бінгена до околиць Кобленца: замки на вершинах пагорбів дивляться на виноградники до мальовничих долинних міст. У цьому розділі знаходиться Скеля Лорелея, з якої, кажуть, легендарна сирена заманювала рибалок до смерті на скелях.

Поки через вершини плато не проклали шосе, доступ до височини був утруднений. Ландшафт набув певної різноманітності завдяки минулій вулканічній діяльності, що спричинила ерозію вулканічних шийок Сімох пагорбів поблизу Бонна, затоплені кратери та шлакові конуси Ейфелева височина та похмурі базальтові потоки річки Вестервальд.

На заході Рейнська височина продовжується в Бельгії як Арденни. В Кам'яновугільний період (приблизно 360-300 мільйонів років тому), коли Герцинські височини були ще молодими складчастими горами, великі дельтові болота розвивалися на півночі та півдні, вони були основою великого Рурського вугільного родовища та менших родовищ Аахен і Саар[22].

Східний кінець дуги загородження укріплений великим і складним Богемським масивом, який Німеччина поділяє лише незначною мірою. На південно-західній околиці масиву територія Німеччини включає віддалені та малонаселені Богемський ліс і Баварський ліс. Уздовж частини чеського кордону розташовані Рудні гори, де багатовікова традиція видобутку все ще тривала в період Німецької Демократичної Республіки до завершення в 1990-х роках. Богемський масив продовжений на північний захід довгим відрогом Тюрінгського лісу, який відокремлює уступи північної Баварії від Тюрінгської низовини. Завершує дугу перешкоди великий ерозований конус Фогельберг,

що піднімається до 773 метри, вулканічні гори Рен і лісисті плато Бантер. Рифтова долина Рейну продовжується на північ через Гессен із серією переривчастих басейнів, заповнених відкладеннями палеогенового та неогенового періодів (тобто приблизно 65–2,6 мільйона років тому), які дозволяють дещо складніше пройти до Північно-Німецької рівнини.

Північно-німецька рівнина, або низовина, шириною менше 145 км на заході розширюється на схід через всю північну Німеччину. Хоча рельєф скрізь пом'якшений, ландшафт різноманітний і красивий. Неконсолідовані палеогенові та неогенові відкладення, гравій, піски та глини з перекриваючим льодовиковим дрейфом поховали попередній ландшафт вторинних порід. Вони з'являються лише двічі на короткий час: у крейдяних скелях острова Рюген у Балтійському морі та в скелях тріасового пісковика Бантер на острові Гельголанд, розташованому приблизно в 65 км на північний захід від Куксхафена в Північному морі. У палеогеновий і неогеновий періоди утворилися великі болота, а під ними залягали поклади бурого вугілля[4].

Північнонімецька рівнина розділена на контрастні східну та західну частини, поділ позначений приблизно долиною Ельби. Північні та східні регіони були сформовані льодовиковими щитами, що рухалися на південь зледеніння. Наступаючий крижаний щит підняв матеріал, який залишається сьогодні у вигляді кінцевих морен, простягнувшись через всю країну в основному з південного сходу на північний захід і піднімаючись приблизно на 150 метрів над загальним рівнем[5].

В межах терміналу морени розпад льодовикових щитів, як правило, залишає за собою ґрунтову морену. Вони всіяні ставками, які часто утворюються внаслідок розкладання похованого «мертвого льоду», і всіяні валунами різного розміру, принесеними льодом зі Скандинавії. У регіоні, де в іншому випадку не вистачало каменю, ці валуни використовувалися як будівельний матеріал, їх можна знайти як стіни найстаріших церков. За межами морен тала вода уклала шари промивних пісків, які, пропонуючи бідніші ґрунти, часто покриті лісом.

У моренній країні є великі, довгі та розгалужені озерні системи, які, як правило, вважаються утвореними водою, що рухалася під льодовими щитами.

Унікальний характер регіону на схід від Ельби ще більше посилюється тим фактом, що крижані покриви останнього зледеніння, що прийшли з півночі, перекрили природний потік річки до Балтійського моря, змусивши її текти вбік навколо краю льоду до Північне море; при цьому річка прорізала глибоку траншею.

Ландшафт західної частини рівнини має тенденцію до одноманітності. Велика його частина раніше була вереском; кілька ділянок, які уникли заліснення, сільськогосподарських удосконалень або пошкоджень, спричинених військовими навчаннями, мають сумну красу, особливо коли верес цвіте. На висоті 169 метрів, пагорб Вільзедер, фрагмент колишньої морени, є найвищою висотою в Люнебурзькій пустці, плато, що простягається на моренному поясі між Гамбургом і Ганновером[4].

На морському північному заході значні площі торф'яних боліт були рекультивовані для сільського господарства. Південна околиця рівнини, що тягнеться до Тюрінгського басейну, відзначена поясом переважно лесу, який підтримує високопродуктивну сільськогосподарську діяльність.

Альпи і Альпійський передній край. Дуже невеликі частини зовнішніх вапнякових (або вапнякових) Альп простягаються від Австрії до Німеччини. Із заходу на схід це Альгойські Альпи, Веттерштайнські Альпи — з найвищою горою Німеччини Цугшпітце — і Берхтесгаденські Альпи. Подібно до Північно-Німецької рівнини, Альпійський передовий край є в основному западиною, заповненою палеогеновим і неогеновим гравієм, пісками та глинами, які походять від альпійського орогенезу. Однак, на відміну від Північно-Німецької рівнини, палеогенові та неогенові відклади більш помітні на поверхні[4].

Уздовж підніжжя вапнякових Альп, але особливо в Альгойських Альпах на заході, більш давні палеогенові та неогенові відклади (фліш, моласа) були захоплені пізнішими стадіями альпійської складчастості, утворюючи

передальпійський пояс пагорбів і низин - гори, що складаються переважно з пісковика. Палеогенові та неогенові піски та глини також виступають на значно нижчій висоті на північному сході, утворюючи приглушений ландшафт.

Льодовики, що вийшли з головних альпійських долин, утворили частки, що тягнуться приблизно на 30–55 км углиб рівнини. Серповидні морени позначають точки, де частки зупинилися; в моренах є нерівномірні відкладення руди і багато озер. За межами морен паводкові води відклали листи промивного гравію, які простягаються річковими терасами вздовж русла приток, що течуть на північ до Дунаю. Альпи та Баварські озера є одними з найбільш популярних туристичних районів Німеччини.

2.3. Гідрокліматичні умови Німеччини

Для Німеччини характерний переважно помірний клімат, особливо з огляду на її північні широти та віддаленість більших частин її території від теплового впливу Північноатлантичної течії. Надзвичайно високі температури влітку та глибокі тривалі морози взимку трапляються рідко. Ці умови разом із більш ніж рясною та добре розподіленою кількістю опадів створюють ідеальні умови для вирощування сільськогосподарських культур. Проте, як і в усій Західній Європі загалом, клімат Німеччини піддається швидким змінам, коли помірні західні вітри з Атлантичного океану стикаються з холодними повітряними масами, що надходять із північного сходу Європи. У той час як на відкритому узбережжі біля Північного і Балтійського морів переважають морські повітряні маси, континентальні повітряні маси набувають значення, просуваючись на схід і південний схід[29].

Сезонна погода сильно змінюється з року в рік. Зими можуть бути надзвичайно холодними або тривалими, особливо у високих висотах на півдні, або м'якими, коли температура коливається лише на два-три градуси вище або нижче точки замерзання. Весна може настати рано і тривати від спекотного бездощового літа до теплої сухої осені із загрозою посухи. В інші роки весна — незмінно переривається морозом у травні, відомий як *die drei Eisleiligen* («три крижаних святих») — може прийти настільки пізно, що стати непомітним, і супроводжуватись прохолодним дощовим літом. Одна менш приємна риса клімату Німеччини - це майже постійна хмарність у прохолодну пору року, яка лише рідко супроводжується опадами; він починається ближче до останнього місяця осені та піднімається аж до березня або квітня. Таким чином, місяцями поспіль може бути мало сонця[23].

Незважаючи на загалом помірний клімат країни, існують специфічні регіональні закономірності, пов'язані з температурою, частотою сонячного світла, вологістю й опадами. Північно-західні та низинні частини Німеччини зазнають головного впливу рівномірно вологого повітря з помірною

температурою, що переноситься вглиб країни з Північного моря переважаючими західними вітрами. Незважаючи на те, що цей вплив забезпечує помірно тепле літо та м'яку зиму, він супроводжується недоліками високої вологості, тривалої тривалості опадів і, у холодніші сезони, туману. Кількість опадів зменшується на схід, оскільки рівнини відкриваються до внутрішньої частини Євразії та середні температури для найтепліших і найхолодніших місяців стають більш екстремальними.

Горбисті райони центральних і південно-західних районів і, в ще більшій мірі, височини і плато на південному сході піддаються більш вираженим коливанням тепла і холоду внаслідок переважаючого континентального клімату. Клімат гір вологіший і прохолодніший, на схилах, звернених на захід, випадає найбільше опадів з морських повітряних мас. Брокен в горах Гарц отримує річну кількість опадів близько 1500 мм на висоті понад 1100 метрів.

Навпаки, на захищених підвітряних схилах і басейнах випадає надзвичайно мало опадів — Альслебен отримує близько 432 мм на рік — і спекотне літо — середня температура липня вище 18 °С, — що вимагає зрошення посівів. Південно-східна Німеччина періодично може бути найхолоднішою територією країни взимку, але долини річок Рейн, Майн, Неккар і Мозель також можуть бути найспекотнішими влітку.

Взимку на Північно-німецькій рівнині як правило, постійно холодніше, хоча б лише на кілька градусів, ніж на півдні, головним чином через вітри зі Скандинавії. Також спостерігається загальне зниження зимової температури із заходу на схід, причому в Берліні середня температура січня становить $-0,3^{\circ}\text{C}$.

Однією з аномалій клімату Верхньої Баварії є випадкова поява теплого сухого повітря, що проходить через північні Альпи до Баварського плато. Ці м'які вітри, відомі як «фен» (Föhn), можуть створити оптичне явище, яке робить Альпи видимими з місць, де вони зазвичай були б поза полем зору, і вони також відповідальні за різке танення снігу[4].

Середньорічна кількість опадів змінюється залежно від регіону. Найнижча вона на Північно-німецькій рівнині, де вона коливається в межах

500-750 мм; у центрально-німецьких нагір'ях вона коливається від майже 750 мм до 1500 мм, а в альпійських регіонах до 2000 мм[7].

Станом на 2022 рік середньорічна температура повітря в Німеччині становила 10,5 °С. Найхолодніший місяць у Німеччині – січень, а найтепліший – липень. У цьому ж році в Німеччині було в середньому 2024 години сонячного світла, а кількість опадів становила 669 мм.

2.4. Основні риси ґрунтового рослинного покриву

Ґрунт визначається як шар, що складається з мінеральних і органічних речовин, утворених на поверхні Землі в результаті вивітрювання. Крім повітря і води, ґрунт є життєво необхідним для людини, тварин і рослин. Ґрунти населяють живі організми, містять різну кількість повітря і води, мають різний характер залежно від основного матеріалу, рельєфу, стану ґрунтових вод і клімату. Ґрунт впливає на те, як опади розподіляються між випаровуванням і поверхневим і підземним стоком. Насправді ґрунт є одним з основних факторів, що контролюють водний баланс даної території.

Рослинність і антропогенні фактори також впливають на ґрунтоутворення. Ґрунтовий профіль складається з кількох горизонтів, які утворюються внаслідок вивітрювання, новоутворення мінералів, утворення гумусу та розвитку структури ґрунту, а також руху води та переносу розчинених речовин. Залежно від стадії розвитку ґрунту та послідовності пов'язаних з ним горизонтів його можна класифікувати за генетичною системою та характеризувати за типом ґрунту. Характеристики ґрунту можуть бути однорідними на широких площах або можуть змінюватися на коротких відстанях залежно від того, чи залишаються ґрунтоутворюючі фактори постійними чи змінюються.

Ґрунти Німеччини систематично класифікуються таким чином, щоб врахувати часові рамки їх розвитку та різні властивості, тобто на основі диференціальних критеріїв, які можна виділити шляхом ретельного вивчення викопаного ґрунту чи бурових кернів. У цьому процесі підтипи можна диференціювати на основі будь-яких критеріїв від дуже широких до надзвичайно дрібно гранульованих, причому перші базуються на тому факті, що вода має більший вплив на розвиток ґрунту, ніж будь-який інший фактор [22].

Практично всі дослідження ґрунту зосереджені навколо наземних ґрунтів, розвиток яких переважно формується дощовою водою, яка

транспортується в пори ґрунту після просочування в землю. Наземні ґрунти розрізняють відповідно до визначальних для них процесів ґрунтоутворення. Типові типи ґрунтів включають чорноземи та буроземи з подальшими рівнями диференціації, що включають типи ґрунтів як такі. Типи ґрунтів класифікуються відповідно до характерних ґрунтових шарів, які розташовані в певному порядку залежно від типу. Більш дрібнозернисті підрозділи характеризують підтипи, що дозволяє диференціювати специфічні характеристики 56 типів ґрунтів[29].

Напівпідводні і підводні ґрунти тимчасово або постійно затоплюються; відомим представником цього типу ґрунтів є мулисті ґрунти. Четверта група включає болота, характерною рисою яких є постійний надлишок води, що пояснюється тим фактом, що незначна кількість розкладених рослинних залишків накопичується у формі торфу.

Класифікація ґрунтів дає змогу вченим охарактеризувати екологічні властивості певної ділянки, не вдаючись до тривалих досліджень. Наприклад, чорнозем завжди має дуже специфічну шарову структуру, що разом із його властивостями робить його найкращим сільськогосподарським ґрунтом Німеччини.

Внаслідок кліматичних умов Західної та Центральної Європи в генезисі ґрунтів переважає вимивання основних катіонів і підкислення, а також помірний ступінь вивітрювання силікатних мінералів, утворення глини та утворення гумусу. Якщо просочування не перешкоджає, це призводить до утворення камбісолів, лювізолів і підзолів залежно від хімічного складу материнської породи. Якщо субстрат водопроникний або низинний, то утворюються стоячі глеєподібні та глеєві ґрунти. Схема поширення ґрунтів Західної і Центральної Європи не відповідає якійсь зональній спадкоємності з півночі на південь, а визначається насамперед материнським матеріалом і рельєфом. Ця загальна картина розсічена основними річковими системами та локально вкраплена органічними ґрунтами (головним чином на болотах) і місцевостями утвореними людиною (території забудови, родовища, кар'єри

тощо). Кліматичні умови, тобто перехід від морського до субконтинентального клімату із заходу на схід, викликають подальші відмінності[30].

Прибережна голоценова ґрунтова область характеризується переважно припливно-рівнинними та прибережно-болотними ґрунтами, а біля піщаних пляжів і дюн — підзолисто-регозолями і пухкими сіроземами. Основними матеріалами для ґрунтів у Північно-Німецькій низовині та Альпійському передньому краї є переважно плейстоценові відкладення (у старих і молодих моренних ландшафтах), а в Альпійському передньому краї також гравій та різні третинні відкладення північних передгір'їв Альп. У ґрунтоутворенні особливо важливий гранулометричний склад (структура) материнських порід: на суглинистих субстратах переважають лювізолі або глеєві солі, тоді як на піщаних ділянках переважають камбісолі, підзолисто-камбісолі або підзоли. Молоді та старі моренні райони відрізняються відмінностями в місцевому рельєфі та тривалості ґрунтоутворення, тому ґрунти, що покривають сильно вирівняні особливості старого моренного рельєфу, зазнали значної декальцинації, елювіації та опідзолювання.

Перехід від низовин до горбисто-гірських районів характеризується лесовою смугою (леси і супіщані леси), де переважають лювіальні, підзолисто лювіальні та глеєві ґрунти. Чорноземи та феоземи розвинулися замість лювіальних у сухих басейнових ландшафтах на підвітряному боці гір, головним чином на родючих лесових рівнинах і в районі Верхнього Рейну.

У горбисто-гірській місцевості також дуже поширені лесові ґрунти; часто невеликі ділянки, вкриті цими ґрунтами, чергуються з ділянками, вкритими ґрунтами, що складаються з продуктів вивітрювання та матеріалу соліфлюксу, що складається з уламків корінних порід. Переважаючими ґрунтовими асоціаціями є ті, що походять від перигляціального покриву, в якому дрібномасштабні варіації спричинені петрографією підстилаючої материнської породи, часткою присутнього лесу, а також рельєфом. Вапняки, доломіти і мергелі незмінно перекриваються лептозолями і вапняними

регозолями, іноді глеєсолями і пелозолями. Пісковики та аналогічні уламкові породи, а також вивержені та метаморфічні породи мають тенденцію до розвитку камбізолів, підзол-камбісолів та підзолів. Камбісоли також переважають на аргілітах, на глинистих і алевритистих сланцях. Однак у цьому випадку вони часто асоціюються з глеєзолями.

В Альпах зустрічаються виняткові види ґрунтів. Через типовий рельєф Альп частка незрілих ґрунтів або відслонень гірських порід без ґрунтового покриву набагато вища, ніж в інших частинах Німеччини, і рендзіни, ранкери та літосолі є досить поширеними[30].

Підсумувавши, можна зробити такі висновки щодо переважаючих ґрунтів у Німеччині. Перш за все, вони сформувалися під впливом місцевих материнських порід та характеру рослинного покриву. На Північно-Німецькій низовині переважають ґрунти підзолистого типу, що чергуються з торф'яно-болотними; уздовж узбережжя Північного моря – ґрунти маршів.

Піщані субстрати ґрунтів на Північно-німецькій низовині сильно вилугувані, ці кислі підзолисті ґрунти не сприятливі для вирощування сільськогосподарських культур. Є великі ареали кислих болотних ґрунтів. У поясі прибалтійських озер і на Баварському плато - бурі лісові ґрунти. В області Середньонімецьких гір ґрунтовий покрив мозаїчний. У деяких межигірних та передгірних районах, особливо на південному сході, поширені чорноземні ґрунти.

До виходів карбонатних порід приурочені перегнійно-карбонатні ґрунти (рендзини). На схилах гір і в межигірських улоговинах нерідко розвинуті бурі лісові ґрунти, що вище змінюються підзолистими і гірсько-луговими, з окремими ділянками торф'яно-болотних ґрунтів. Подібна висотна поясність властива також Альпам. На значній території ґрунти піддавалися тривалому й інтенсивному сільськогосподарському обробітку.

Найродючіші ґрунти в Німеччині поширені на низовинах і річкових терасах, вони зустрічаються на схід від Гарца і в Турінгенському басейні переходять у бурі лісові ґрунти. Найкращі орні землі розташовані саме на цій

території [26].

Якщо говорити про рослинний покрив, то німецька флора належить до двох рослинно-географічних провінцій Євросибірського регіону: на крайньому північному заході до Атлантичної провінції, а в іншій частині Німеччини до Центральноєвропейської провінції. Окремим сектором є альпійська рослинність високогір'я. Національною квіткою Німеччини є волошка або холостяцький гудзик.

Рис. 2.4.1 Національна квітка Німеччини - волошка

Природна рослинність складається переважно з лісу, за винятком солончакової смуги вздовж узбережжя, дрейфуючих дюн, живих високих боліт і гір над межею дерев. На початку нашої ери Німеччина була покрита ще бл. 75% з лісом, у 1800 р. лише на бл. 20% і в цей час знову при бл. 30% через лісовідновлення. Дві третини лісів складаються з хвойних порід, особливо сосни та ялини.

Листяний ліс складається переважно з дубово-букового лісу (з дубом, грабом, буком, черешнею, ясенем, кленом) на поживних ґрунтах у низинних рівнинах; букові ліси в Приатлантичній і Балтійській низовинах, у горбистій місцевості та буковому поясі гір, розташованих під ялиновим поясом; дубово-березовий ліс на бідних поживними речовинами ґрунтах у низинних рівнинах;

вільхово-вербовий ліс на болотах; у заплавах річок вербовий та ясеневов'язово-черемховий[15].

Німеччина також складається з близько 14% природних територій із типами рослинності, включаючи пустощі на північному заході, особливо на високих болотах у горах. Болота переважно на півдні Баварії та Вюртемберга та на північному сході, скеляста рослинність, зарості та місцево дивовижна розріджена рослинність ґрунтів, багатих цинком або свинцем.

До початку 20-го століття напівприродні ландшафти, такі як безплідні та екстенсивні пасовища, верески та сіножаті, все ще відігравали важливу роль у рослинності Німеччини. Через революційні зміни в культурі землеробства ці екологічні угруповання, які залишалися стабільними протягом століть, були зведені до небагатьох залишків і, крім того, вони були переосвоєнні або здичавіли, що призвело до значного збіднення флори і фауни[15].

Багато вересу зустрічається в болотистих районах, на торф'яних ґрунтах і у вологих лісових районах Північної Німеччини. Морська лаванда стійка до солоного прибережного середовища і росте переважно вздовж німецького узбережжя Північного моря. Розторопша є звичайною рослиною в дюнах, а жовта товстянка, що знаходиться під загрозою зникнення, зустрічається в басейні Рейну та нижньої течії Ельби. Водяні лілії плавають по озерах і заповідниках.

Жовтий ірис також є охоронюваним видом рослини, який зазвичай росте між очеретом або у вологих лісистих місцевостях. У букових і соснових лісах ми знаходимо всім відомий падуб, який часто вживають на Різдво.

В Альпах тирлич є одним із найкрасивіших видів, також там можна побачити знаменитий едельвейс.

Висновки до розділу 2

Фізико-географічні умови Німеччини позитивно впливають на розвиток в ній туристичної галуззі. Центральньо-європейське положення приваблює туристів з багатьох європейських країн, також цьому сприяє безмитний режим для країн членів Європейського Союзу.

Країна багата як на гірські хребти, так і на низовинні території, тому тут добре розвиненні гірськолижні курорти та пішохідні стежки по горах, які зацікавлюють туристів які бажають провести дозвілля в русі.

Кліматичні умови також сприятливі для туристів, адже в Німеччині сонячних днів набагато більше ніж похмурих та дощових. Також там м'яка зима та не сильно жарке літо.

РОЗДІЛ 3.

ЗАГАЛЬНІ РИСИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ В НІМЕЧЧИНІ.

3.1 Особливості розвитку туристсько-рекреаційної галузі Німеччини

Німеччина постіндустріальна країна в якій добре розвинута інфраструктура та сфера послуг, тому туризм у цій країні розвивається швидкими темпами. Туристів приваблює не лише економіка даної країни, адже Німеччина багата на природні рекреаційні ресурси, історичні пам'ятки та об'єкти архітектури, наявність розвиненої мережі курортів, високотехнічним медичним обслуговуванням та компетентний персонал у галузі туризму.

Розвиток туризму для Німеччини є перспективним завданням, адже навіть на сьогоднішній день. Дослідження опубліковане Міністерством економіки та Федеральною асоціацією туристичної індустрії Німеччини «Туризм як економічний фактор у Німеччині» доводить, що річний дохід від туризму становить 290 млрд євро (2015 рік). Заклади харчування займають найбільшу частину – близько 18%. Відвідувачі з-за кордону принесли 14% продажів, на поїздки Німеччиною вони витратили близько 40 млрд євро[23].

Частка валового доходу з туризму складає 3,9 % від загального ВВП країни, так вона випереджає машинобудування (3,5%) та роздрібну торгівлю (3,3 %). Близько 3 млн людей надають послуги або виробляють товари для туризму, це 6,8% працездатного населення Німеччини[23].

Німеччина це одна з країн лідерів на світовому туристичному ринку. Ще приблизно 10-15 років тому вона займала 10-те місце в рейтингу найпопулярніших туристичних напрямків світу[21]. Зараз її популярність трохи спадає, але незважаючи на це у 2022 році кількість ночівель іноземних туристів у закладах розміщення досягла 68 мільйонів[30].

Є багато вагомих причин для поїздки до Німеччини: європейські туристи обирають поїздки до Берліна, Мюнхена чи Гамбурга через захоплюючу культуру та жваві міста. Ділових людей з усього світу Німеччина приваблює як найкраще місце для проведення міжнародних конференцій. Постійно зростаюча кількість відвідувачів вже давно є важливим економічним фактором.

Німеччина розташована у центрі Європи, що також впливає на позитивний розвиток туризму. Також там добре розвинені автостради та транспорт. На даний момент є багато компаній завдяки яким поїздки по країні є доступними та недорого вартісні у відношенні до доходу європейців. Тому багато туристів з сусідніх країн можуть дозволити поїхати відпочити в Німеччину, ознайомитися з культурою та звичаями німців.

Самі німці також люблять подорожувати своєю країною. Особливо популярними є недовгі подорожі на вихідних. Зачасту у п'ятницю німці мають скорочений робочий день, тому вони збирають всю сім'ю та вирушають у коротку подорож, щоб розвідати нові цікаві місця своєї місцевості та добре відпочити. Літак залишається найпопулярнішим видом транспорту серед німців під час відпустки. До початку пандемії коронавірусу кількість пасажирів, які здійснювали посадку та висадку в аеропортах Німеччини постійно зростала до свого попереднього піку в 2019 році. Однак після коронакризи кількість пасажирів у німецьких аеропортах значно скоротилася. Натомість відпочивальники все частіше вдаються до власного автомобіля чи навіть власного будинку на колесах. Подорож у «власних чотирьох стінах» вважалася особливо безпечною у 2020 та 2021 роках. Окрім занепокоєння щодо неможливості по-справжньому насолодитися відпусткою через обмеження, страх заразитися коронавірусом у місці відпочинку був однією з проблем німецьких відпочиваючих у 2020 році[24].

В багатьох людей згадуючи Німеччину складається враження країни надзвичайно насиченої промисловістю, різними заводами, ніби країни в якій працюють а не відпочивають. Проте, Німеччина сьогодні – це країна де майже

відсутні шкідливі для екології галузі промисловості, в ній дбають про охорону природи; це країна в якій створені всі умови для відпочинку та розваг.

Проте є і негативні риси у туристичній галузі Німеччини. Відпочинок тут обійдеться в немаленьку суму, адже сфера послуг у Німеччині є досить дорогою вартісною. Заклади харчування, місце для ночівлі, засоби пересування медичні послуги – це все у Німеччині немало коштує. Особливо ціни відчутні для туристів які приїжджають з країн з іншою валютою, так як у Німеччині державна валюта це Євро, її високий курс робить цю країну менш привабливою для подорожей. Навіть для своїх громадян часто відпочинок у Німеччині є дорожчим ніж закордоном.

Найбільша проблема, що стоїть перед індустрією туризму – це оцифровка. Мандрівники організують переліт і проживання через міжнародні платформи бронювання. Економіка спільного використання конкурує з традиційними компаніями. У результаті німецькі постачальники послуг втрачають дохід.

3.2. Рекреаційно-курортний потенціал Німеччини

Рекреаційно-курортне господарство Німеччини було розвинутим ще здавна. Ще з античних часів можна зустріти згадки про користь підземних водних джерел на території сучасної Німеччини. Слава про цілющі властивості мінеральних та термальних вод а також ефективні лікувально-оздоровчі методики німецьких лікарів ще за часів Парацельса поширюється Європою з XVI-XVII ст. Саме в той період почалося формування курортної мережі в країні, до складу якої сьогодні входить близько 300 курортів. Одні з перших і найбільш популярних курортних центрів країни – Баден-Баден, Бад Кіссінген, Вісбаден, Бад-Хомбург, Бад Ельстер, тут відпочиваючі отримують послуги різної функціональної якості на високому рівні [29].

Про велику кількість джерел і мінеральних вод і напрацьовану століттями культуру їх використання говорять німецькі топоніми – у назвах багатьох поселень і місцевостей присутнє слово «bad», що в перекладі з німецької означає «купання», «баня», «курорт» [12].

Близько 60% часу який туристи проводять в Німеччині припадає на курортні міста. Німеччина пропонує одну з найкращих лікувально-профілактичну рекреацію, до того ж більшість курортів виникли на місцях гарячих джерел, і можуть запропонувати профілактику або лікування за допомогою мінеральних вод та інші види курортного лікування.

Курорти і приморські курорти часто носять відповідні назви, такі як мінеральні і грязьові курорти (Mineral-und-Moorbader), курорти здорового клімату (Heilklimatische Kurorte), водолікувальні курорти (Kneippkurorte), морські курорти (Seebader), кліматичні курорти (Luftkurorte), курорти відпочинку (Erholungsorte) [12].

Баден-Баден – це оздоровчий центр із провідними спеціалістами та найвищим рівнем медичного досвіду, від високотехнічної діагностики до натуропатичного лікування. Німці говорять про це місто так: «Заснований

2000 років тому, щоб робити людям добро». Цілюща дія цього особливого місця де споконвіку вирує з глибин гаряча термальна вода – непорушна.

На сьогоднішній день лікувальна-профілактична рекреація в Німеччині здійснюється на високому рівні, на який навіть рівняються інші держави. Оскільки курорти Німеччини приділяють максимальну увагу комфорту споживача і правильному наданні та організації рекреаційних послуг, рекреанти прагнуть відвідати дану країну для профілактики, лікування та реабілітації обирають найчастіше найвідоміші курорти, які відомі не тільки в Європі, а й в світі загалом. Німеччина приваблює туристів та рекреантів не тільки високою якістю послуг, а й великою кількістю історичних та культурних пам'яток, які мають цікаву історію та спрощеним візовим режимом [29].

Баден-Баден символізує медичну та терапевтичну компетентність найвищого світового рівня. Клініки в цьому місті оснащені найсучаснішою технікою для діагностики та лікування. Добре навчені та компетентні працівники підтримують здоров'я рекреантів. Тут розміщені такі клініки як: клініка Макса Грундіга-Бюлерхое, клініка доктора Франц Денглера, реабілітаційна клініка Хоенблік та інші. Баден-Баден підходить для відпочиваючих якщо вони потребують профілактику, реабілітацію, невідкладну допомогу та медичне обстеження, також саме тут знаходиться фармацевтична компанія HEEL, що спеціалізується на виробництві натуральних ліків.

В цьому курортному районі розташовані парки, пам'ятки, які формують міський пейзаж, чудові павільйони. У Баден-Бадені міський спосіб життя поєднується з чарівною природною красою. Баден-Баден також славиться своїм культурним духом. Тут знаходяться філармонії в яких можна слухати як твори великих класиків так і сучасну поп-музику.

На високому рівні також і ресторани та кафе в цьому містечку. Можна знайти як сучасні та стильні так і витончений та регіонально баденський види

ресторанів. У Баден-Бадені ексклюзивна атмосфера поєднується з високою якістю та різноманітністю ресторанів.

Це місто тепер є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, як частина Великих курортних міст Європи, німці цим дуже пишаються.

До найвідоміших курортів Німеччини крім Баден-Бадена можна віднести **Бад Райхенхаль**. Багато туристів насолоджуються тут саме тим, чого немає в інших курортних містах: культурною атмосферою міста, парками, унікальним оркестром, величезним туристичним середовищем, випускною вежею яка є найбільшим інгалятором під відкритим небом у світі. Також не потрібно забувати про якісне медичне обслуговування.

Протягом майже 30 років державний курорт реєстрував у середньому 1,6 мільйона ночівель на рік із прибуттям близько 110 000 гостей. Середня тривалість перебування одного гостя становила 15 днів. У Бад-Райхенгаллі основна увага зосереджена на амбулаторно курортному лікуванні, тобто гість користувався медичними послугами та санітарно-курортним лікуванням і проживав у приватному закладі. Витрати на лікування, а також фіксована плата за харчування та проживання були покриті соціальним страхуванням.

Німецький бальнеолікувальний курорт Аахен розташований на північній височині Високий Фенн на висоті 140 м. На невеликій території тут розташовані 38 термальних джерел, з яких найбільш відомі сірководневі термальні води, температура яких сягає 45-56° С. Поряд з ними, широко використовують хлоридно-натрієві і кальцієві мінеральні води температури 75° С. Термальні джерела Аахена є найгарячішими в Центральній Європі. Сірководневі води Аахена показані для лікування хворих із захворюваннями суглобів та шкіри. Такі гарячі води покращують живлення тканин суглобів і зв'язок, також стимулюють розвиток шкірного покриву.

Бад Аахен, один з найвідоміших курортів світу, є дуже популярним серед рекреантів. Різноманітні види відпочинку та екскурсійні програми одне з головних складових сучасного відпочинку. Як і більшість курортів світу, Бад Аахен, може надати різний рівень відпочинку по самим різними цінами. Цей

курорт має в своєму розпорядженні як фешенебельними готелями так і бюджетними готелями, і на свій смак, рекреанти можуть обирати та відпочивати не тільки в готелях, а й в санаторіях, які надають лікувально-профілактичні послуги [13].

В Німеччині все частіше спостерігається тенденція до поєднання оздоровчого туризму з активним відпочинком. Тим більше, цьому сприяють природні фактори такі як поєднання гірських ландшафтів покритих лісовими масивами з м'яким кліматом. Гірськолижні курорти Німеччини задовільняють потреби як професійних гірськолижників так і початківців-любителів.

Одні з найбільших гірськолижних курортів Німеччини є – Гарміш-Паркенкірхен, Оберстдорф, Герольштейн – ці всі курорти знаходяться в Баварському регіоні, адже саме там знаходиться найвища точка Німеччини – гора Цухшпітце.

Отже, на сучасному рівні рекреаційно-курортний потенціал Німеччини є досить великим. Ця країна славиться на весь світ високим рівнем надання послуг та розвинутою інфраструктурою, сучасною та високотехнічною медициною все це поєднується з неабияким природним потенціалом країни.

Найбільше відвідувачів курортів Німеччини є європейці, а саме: шведи, австрійці, французи, а також жителі США та Канади.

3.3. Рекреаційно-природоохоронний потенціал Німеччини

Німеччина це країна, яка цінує та оберігає свою природу. На її території знаходиться три об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, 16 біосферних заповідників ЮНЕСКО, 16 національних парків, а 104 парки охороняють і зберігають унікальні природні ландшафти Німеччини. Острови й узбережжя, високі гори й густі ліси, а також тисячі озер та річок – усе це можна побачити та дослідити легко та без шкідливого впливу на навколишнє середовище за незліченими чудовими пішохідними маршрутами та велосипедними доріжками.

На цих територіях гарантуються відпочинок та стабільність завдяки кліматично нейтральній подорожі поїздом і тривалому перебуванні в сертифікованих, екологічно чистих помешканнях. В цих місцях царює природа захищена від забудови, вона розкривається у всій своїй красі та дозволяє відчутти незайману сільську місцевість і дивовижне різноманіття флори і фауни.

Окрім захисту біорізноманіття, природоохоронні території відіграють вирішальну роль у покращенні фізичного та психічного здоров'я людей та захисті місцевих соціальних і культурних цінностей.

Велику роль для туризму країни відіграють Національні парки. Вони приваблюють людей своєю недоторканою природою, можливістю розслабитись та відпочити від міського турботного життя. Німеччина приділяє велику увагу захисту природи, тому на її території є 16 Національних парків, кожен з яких приваблює чимало туристів.

Національний парк «Баварський ліс» заснований у 1970 році, як перший національний парк в Німеччині. В основі ланого національного парку лежить концепція волі для природи. Відвідувачі можуть досліджувати цей природний простір, який росте без втручання людини, через пішохідні маршрути, велосипедні доріжки та лижні траси протяжністю кілька сотень

кілометрів. Який би маршрут не вибрали туристи їм гарантований вид на Альпи.

Парк зачаровує своїми таємничими болотами, кришталево чистими струмками та льодовиковим озером під назвою Рахзельзе. Лісистий низькогірний ландшафт є ідеальним місцем існування для місцевих тварин, зокрема філінів, уральських сов, видр і глухарів. Музеї та інформаційні центри доступні для всіх, хто бажає дізнатися про історію національного парку або дізнатися цікаві факти та цифри. Щороку цей парк відвідує близько 1,3 мільйона людей [6].

Національний парк **Берхтесгаден** був заснований у 1978 році, його територія складає 210 км² [24], візитними картками якого є приголомшливі гірські пейзажі, мальовничі озера та пишні зелені ліси. Це один з найстаріших заповідників в Альпах. Цей парк ідеально підходить для туристів які люблять природу в поєднанні з активним відпочинком. Тут вони можуть прогулятися пішохідними гірськими стежками, загальна довжина яких 260 км, або піднятися на засніжених схилах на лижах, а після цього добре відпочити.

У горах є хороший шанс побачити рідкісних тварин та рослин. Туристи які люблять високо літати, будуть у своїй стихії коли політають на пароплані або здійснять екскурсію на гору Вацманн, висота якої 2713 метрів.

Національний парк Берхтесгаден приваблює щороку близько 1,5 мільйона відвідувачів [24].

Національний парк **Шварцвальд** – це перший національний парк у землі Баден-Вюртенберг на південному заході Німеччини. Цей парк заснований у 2014 році та має площу 10062 га. Метою даного парку є збереження популяції місцевих видів рослин та тварин, центральним моментом є охорона видів та біотопів, а також репродукція видів які раніше були місцевими.

Парк сприяє відпочинку та оздоровленню для відвідувачів, це завдання виконується семінарам та днями здоров'я, а також планують провести стежку здоров'я. Щороку парк Шварцвальд відвідує близько 800 тисяч людей[16].

Національний парк **Ейфель** може похвалитися величезними буковими лісами, вузлуватими дубами та дзюркотливими струмками, з незліченними видами флори та фауни, якими можна помилуватися. Парк розташований на заході Німеччини і є єдиним національним парком у Північному Рейні-Вестфалії. Він був заснований у 2004 році та займає площу 110 км² [16].

Під час візиту у парк Ейфель туристи можуть знайти приблизно 240 км пішохідних стежок для вивчення флори та фауни. Цей парк є домом для кількох ідилічних місць відпочинку, від курортів на березі моря до химерних хуторів. Недалеко від парку розташовані такі туристичні міста як: Ахен, Шлейден, Хаймбах, Моншау, Айнрур.

Національний парк **Гайніч** – це регіон Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, там світова історія зустрічається віч на віч з дивом природи. Був заснований у 1997 році як національний парк Німеччини, а в 2011 році був визнаний Всесвітньою спадщиною ЮНЕСКО. Він розташований у Центральній Німеччині та займає 7500 га [10]. Тут розташована найбільша безперервна зона листяних лісів.

Близько 300 тис людей відвідують національний парк щороку [19]. Тут відвідувачі мають змогу відчувати та відкрити для себе вікові букові ліси, які є реліктом первісного листяного лісу, який колись покривав Європу.

Національний парк Гамбурзького Ваттового моря на півночі Німеччини, включає невелику групу островів, розташованих в гирлі Ельби недалеко від узбережжя Куксгафена. Парк охоплює близько 12 000 га мулистих полів [7].

Три острови біля узбережжя Нижньої Саксонії визначають ландшафт найменшого з трьох національних парків Ваттового моря Німеччини. Це Нойверк, населення якого становить близько 40 осіб, дюнний острів Шаргорн і рукотворний острів Нігегорн. Коли приплив закінчується, відвідувачі можуть піти в похід або прогулятися на кареті по глиняній долині та помітити великі колонії морських птахів, досліджуючи непорушену природу на островах і між ними. Ця територія також багата культурою, а історія острова Нойверк особливо цікава, оскільки він був пов'язаний з містом Гамбургом з 1299 року.

Укріплена вежа в гирлі Ельби дає змогу зазирнути в це захоплююче минуле, як це було б колись використовувався як частина захисту від піратів.

Туристи цінують унікальні природні умови ландшафту для відпочинку та можливості знайомства з природою: щороку 30-40 мільйонів гостей відвідує цей парк. Туризм є одним із найважливіших економічних факторів для регіону Ваттового моря, із річним оборотом від 3 до 5 мільярдів євро. Ця галузь значною мірою сприяє збереженню робочих місць [3].

Таким чином, розглянувши декілька Національних парків Німеччини, можна зробити висновки, що охорона природи в Німеччині займає важливе місце в політиці країни. Роблячи добру справу для навколишнього середовища уряд привертає увагу багатьох туристів, цим самим розвиває економіку країни.

3.4. Рекреаційний потенціал ключових регіонів

3.4.1. Регіон Баден-Вюртемберг

Географія регіону. За площею та чисельністю населення Баден-Вюртемберг займає третє місце серед німецьких земель. На площі 35 751 квадратних кілометрів проживає близько 10,8 мільйонів людей. Баден-Вюртемберг, розташований у південно-західній частині Німеччини та сусідній з трьома іншими німецькими державами, лежить у самому серці Європи та має спільні кордони з трьома європейськими країнами.

Рис. 3.4. Положення регіону Баден Вюртемберг на карті Німеччини

Баден-Вюртемберг характеризується різноманітністю ландшафтів. На заході ландшафт характеризується Шварцвальдом і Рейнською рівниною, на півдні – Боденським озером і хребтом Альп, на сході – пагорбами Швабського Альбу, а на півночі – рівниною Гогенло та височинами регіону Крайхгау. Ліси займають близько 40 відсотків загальної площі Баден-Вюртемберга. Найвищою горою є Фельдберг у південному Шварцвальді, її висота становить 1493 метри.

Штутгарт є столицею регіону з населенням близько 613 000 чоловік, що робить його також найбільшим містом даного регіону. Далі за розміром йдуть Мангейм, Карлсруе і Фрайбург. Поряд із міськими агломераціями, Баден-Вюртемберг є переважно сільським регіоном. Цей сільський ландшафт із його сільськогосподарською та лісовою промисловістю та туризмом, який він приваблює, є не менш важливим аспектом унікального характеру Баден-Вюртемберга.

Баден-Вюртемберг також багатий водними шляхами. Вода відіграє ключову роль у Баден-Вюртемберзі: як питна вода, вода для обслуговування, мінеральна та цілюща вода, а також, що важливо, у забезпеченні дозвілля та відпочинку. Найбільшими річками, що протікають через регіон, є Рейн, Неккар і Дунай. Також важливе значення для регіональної економіки має Боденське озеро, також відоме як «Швабське море». З площею 572 км² це одне з найбільших прісноводних озер у світі.

Населення Баден-Вюртемберга зросло протягом тривалого часу. Сьогодні це збільшення відбувається майже виключно за рахунок імміграції з-за кордону. Незважаючи на імміграцію, середній вік в країні зростає.

У Баден-Вюртемберзі (станом на 31 грудня 2020 року) проживає близько 11,1 мільйона людей [1]. Це означає, що населення зросло більш ніж на чотири мільйони або 64 відсотки з 1952 року, року заснування південно-західного регіону, і досягло нового максимуму. До 1900 року на південному заході проживало лише 4,1 мільйона людей. У 2008 році чисельність населення дещо

скоротилася вперше з 1984 року. У 2009 році кількість жителів землі Баден-Вюртемберг скоротилася на 4500 осіб. Відтоді популяція знову зростає.

Баден-Вюртемберг має більше населення, ніж багато інших європейських країн. Наприклад, в Австрії проживає близько 8,8 мільйона людей, а у Фінляндії – лише добрих 5,5 мільйонів.

У минулому міграційні рухи були «основним рушієм» зростання населення в країні. З 1952 року в країні загалом перетнули державні кордони близько 19,7 млн людей. Це було пов'язано з потоком біженців і переміщених осіб після Другої світової війни, імміграцією гастарбайтерів і робітників з інших частин Німеччини, біженцями від громадянської війни та імміграцією зі Східної Німеччини в результаті об'єднання. Проте за той же період майже 15,9 мільйона людей покинули Баден-Вюртемберг. Загалом, з моменту заснування країни міграційний приріст склав майже 3,8 млн людей. Це означає, що трохи більше 75% попереднього приросту населення було результатом імміграції, решта майже 25% – надмірної народжуваності. Оскільки мігранти в середньому приблизно на десять років молодші за тих, хто вже проживає в країні, імміграція має певний, хоч і обмежений, ефект «омолодження». Тим не менш, імміграція не змогла запобігти значному старінню населення Баден-Вюртемберга за останні п'ять десятиліть.

Баден-Вюртемберг став одним з регіонів який прийняв найбільшу кількість українців після початку російського вторгнення в Україну, а саме 136 тисяч людей [2].

У Баден-Вюртемберзі кожен турист знайде саме те, що шукав, незалежно від того чи він приїхав щоб відпочити або щоб насолодитися культурою, мистецтвом та природою. Цей регіон пропонує різноманітність, якій немає рівних. З понад 50 мільйонів ночівель (2015) Баден-Вюртемберг є другим за популярністю туристичним напрямком у Німеччині.

Привабливе середовище проживання, незаймане природне середовище існування та багатство мистецтва та культури, відсутність дефіциту урочистостей та місць для відпочинку забезпечують ідеальний баланс між

часто напруженою повсякденною роботою. Кулінарна насолода у формі смачної їжі та відмінних вин є невід'ємною частиною досвіду. Усі ці аспекти роблять Баден-Вюртемберг таким, яким він є – місцем, де можна запропонувати необмежену кількість вражень.

Чудові краєвиди, такі як Шварцвальд і Швабський Альб, долина Неккартал і Боденське озеро, Гогенлое і Алгой, вражають своєю красою та самобутністю. Що можна побачити там: ліси, гори, рівнини, болота – незаймана природа, якою можна насолоджуватися в більш ніж 2000 природних і ландшафтних заповідниках. Інші озера, ставки та річки, придатні для купання, а також пішохідні та туристичні стежки. Це все з чистим повітрям і приємним кліматом.

Оздоровчий відпочинок: мінеральні та реабілітаційні курорти Баден-Вюртемберга поєднують здоров'я, фізичну форму та красу з культурою, мистецтвом і вишуканою кулінарією. Щоб уникнути щоденної бігової доріжки чи підняти своє здоров'я, ніде більше в Німеччині не можна побалувати тіло, душу чи дух так, як у курортах Баден-Вюртемберг. У даному регіоні розташовано 56 курортів. Курортний туризм є ключовим елементом економіки Шварцвальду.

Це регіон, де мистецтво та культура тісніше пов'язані з повсякденним життям населення, ніж майже будь-де в іншому місці. Штутгартський балет є світовим класом, а Державна опера в Штутгарті багато років користується репутацією головного театру в німецькомовному світі, багато разів поспіль визнаючись «Оперою року». А Штутгартська державна галерея славиться однією з найважливіших колекцій Classic Modern. Але мистецтво та культура не обмежуються столицею регіону. Навпаки: Баден-Вюртемберг є домом для двох державних театрів, трьох регіональних театрів, дев'яти муніципальних театрів та понад 100 малих театрів. Безліч театральних і кінофестивалів, музичних фестивалів, мюзиклів, оркестри та культурні ініціативи пропонують широкий вибір, коли справа стосується якісних розваг. Одинадцять державних

і понад 1000 муніципальних і приватних музеїв доповнюють багатий культурний ландшафт Баден-Вюртемберга.

Регіон також багатий своєю історією. Римляни, династія Штауфенів, алеманни, герцоги та королі залишили свої безпомилкові сліди на обличчі культурної спадщини – Лимпова дорога, римська прикордонна стіна та замок Гогенцоллерн, резиденція останньої німецької імперської династії. Безліч великих і малих замків, палаців і руїн свідчать про насичену подіями історію, спадщину, яка в деяких випадках все ще живе в звичаях і традиціях мешканців регіону. Одним із таких прикладів є Швабсько-Аллеманський Фаснач, що проводиться щовесни наприкінці Великого посту, коли традиційні костюми та історичні дерев'яні маски символізують вигнання Зими.

Поряд із історичними містами, такими як Гейдельберг, Фрайбург чи Тюбінген, саме дбайливо доглянуті села та міські центри відображають справжній характер регіону. Велике значення надається гостинності, і жителі південного заходу Німеччини мають величезну здатність до святкування та насолоди. Ця любов до життя відображена в багатьох винних і міських фестивалях, ярмарках і вуличних вечірках, що проводяться по всьому регіону. Різноманітні, але не менш приємні способи проведення дозвілля пропонують широкий вибір парків і розважальних басейнів, центрів дозвілля, заповідників і зоопарків, музеїв, діючих млинів і шахт, а також пам'ятників і меморіалів.

Для любителів екстремального туризму у Баден-Вюртемберзі знаходиться найпопулярніший парк в Німеччині – Europa Park площею 95 га та водний світ Rulantica. Цей парк не лише родзинка для любителів адреналіну, але й для всієї родини завдяки різноманітним атракціонам та шоу. Завдяки великій популярності та якості атракціонів Europa Park шість разів поспіль був нагороджений нагородою «Золотий квиток», як найкращий парк розваг у світі. Кожного дня його відвідують близько 40 тис. людей, а за рік він приймає близько 5,8 млн відвідувачів.

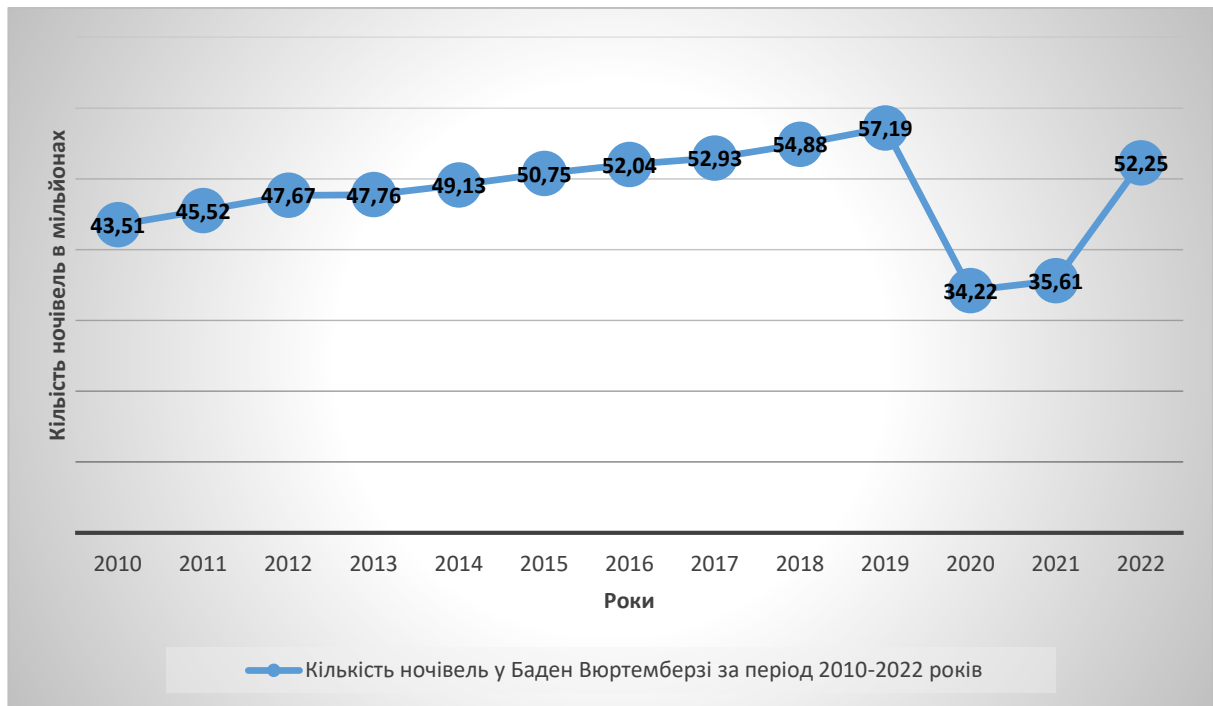
За статистикою, відпочиваючі мають великі шанси насолодитися гарною погодою у Баден-Вюртемберг. Брайсгау є найтеплішим регіоном Німеччини,

а Кліппенек є рекордсменом за кількістю сонячних годин на рік. У середньому за останні 30 років у Баден-Вюртемберзі сонце світило 1607 годин на рік. З 1948 годинами сонячного світла Баден-Вюртемберг був одним із найсонячніших штатів у 2011 році. З 2177 сонячними годинами Лойткірх-Герлах в районі Вюртемберг Альгой був насправді найсонячнішим місцем у Німеччині. Взимку висота Шварцвальду зазвичай забезпечує оптимальні умови для зимових видів спорту.

З 2010 по 2019 рік кількість гостей і ночівель у закладах розміщення в Баден Вюртемберзі безперервно зростала до 23,3 мільйона гостей і 57,2 мільйона ночівель, перш ніж ці цифри впали внаслідок пандемії коронавірусу. У перший рік пандемії – 2020, цифри впали до 11,9 млн гостей і 34,2 млн ночівель (–48,9% і –40,2% відповідно), у 2021 році значення залишилися на такому ж низькому рівні [32].

Однак після пандемії 2020 і 2021 років у 2022 році туризм у Баден-Вюртемберзі помітно відновився. Як заявив державний секретар Міністерства економіки, праці та туризму Німеччини Патрік Рапп - кількість гостей, які прибули, зросла до 20,2 мільйона осіб у 2022 році. Це було на 8,2 мільйона, або на 68,1% більше гостей, ніж у 2021 році. Кількість ночівель сягнула 52,3 мільйона у 2022 році, збільшившись на 16,6 мільйона або 46,7% порівняно з пов'язаним із пандемією слабким показником, що відповідає попередньому році. Рекордних значень докризового 2019 року (кількість прибуттів гостей – 23,3 млн, ночівель – 57,2 млн) минулого року досягти не вдалося. На рис. 3.4. показано динаміку зміни кількості ночівель в регіоні Баден Вюртемберг протягом 2010-2022 років [16].

Серед районів Баден-Вюртемберга найбільш популярним напрямком для туристів є район – Шварцвальд. Тут за 2022 рік було зафіксовано 21,5 мільйонів ночівель, що дорівнює 41% від загальної кількості ночівель в регіоні за 2022 рік. Крім району Шварцвальд найбільш відвідуваними є райони Боденського Озера та Південний Шварцвальд - 10,6 млн. та 9,6 млн ночівель відповідно[19].

Рис. 3.4. Динаміка кількості ночівель в регіоні Баден Вюртемберг за 2010-2022 роки

Основна частина туристів які відвідують Баден Вюртемберг – це самі ж німці. У 2022 році близько 78,6% із 20,2 мільйона туристів були німці. Натомість 4,3 мільйона або 21,4% гостей приїхали з-за кордону. На них припадає 19% ночівель від загальної кількості. Країною з якої прибуло найбільше гостей (1,2 млн) в регіон Баден Вюртемберг у 2022 році стала Швейцарія. Інші країни з яких прибувало найбільше туристів це Нідерланди, Франція, США та інші [19].

3.4.2. Регіон Нижня Саксонія

Нижня Саксонія – земля на північному-заході Німеччини, друга за величиною земля країни площею 47 тис км², з населенням близько 8 мільйонів, з них 10 % - іммігранти з інших країн[8]. З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, даний регіон прийняв 110 тис українців [9]. Федеральна земля омивається Північним морем на півночі, горами Гарц і гірським масивом Везербергеланд на півдні. Те, що між ними, охоплює все: від історичних і морських міст до торговельних ярмарків міжнародного значення.

Земля Бремен, утворена містами Бремерхафен (у гирлі річки Везер) і Бремен (64 км вгору по річці), є анклавом у Нижній Саксонії. Нижня Саксонія була заснована 1 листопада 1946 року британським військовим урядом, який об'єднав колишню прусську провінцію Ганновер із землями Брауншвейг, Ольденбург і Шаумбург-Ліппе. Столиця даного регіону – Ганновер. Найбільші міста регіону – Ганновер, Ольденбург, Оснабрюк, Гільдесхайм.

За винятком невеликої високогірної території на півдні, у ландшафті регіону домінує велика Північно-Німецька рівнина. Значна частина північної половини складається з піщаних низин із вересами, болотами та польдерами, які перемежуються розрізненими лісами. На північному заході Східно-Фризькі острови – 12 островів у Північному морі – і близько 840 км² прибережної землі фактично знаходяться нижче рівня моря та захищені від затоплення дамбами, подібними до тих, що знаходяться неподалік у Нідерландах.

Сільське господарство, традиційна опора місцевої економіки, залишається більш важливим у Нижній Саксонії, ніж у більшості інших земель Німеччини. Виробництво та послуги зараз складають основу економіки, а Ганновер і Брауншвейг є головними центрами диверсифікованих галузей. Основні виробництва штату включають вантажівки та інші моторні транспортні засоби, важке машинобудування, гумові вироби, хімічні речовини, радіо та інше електронне обладнання, а також барвники та чорнило.

Нижня Саксонія охоплює все для туристів: від історичних і морських міст до торговельних ярмарків міжнародного значення. Різноманітні природні середовища проживання зі спокійними річками, густими листяними та вічнозеленими лісами, а також болотистими місцевостями створюють можливості для багатогранного відпочинку.

Можливості включають все: від водних видів спорту та піших прогулянок до шосейних і гірських велосипедів. Захоплюючі тематичні парки, парки тварин і зоопарки гарантують незабутнє відвідування. Любителям культури сподобаються об'єкти Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, історичні вітряні млини, захоплюючі музеї, чудові замки та фортеці, а також найкращі міжнародні артисти на танцювальних і музичних фестивалях.

Нижня Саксонія є ідеальним вибором для веселого відпочинку та активного відпочинку. Завдяки незліченним річкам і озерам, узбережжю Північного моря, величезним пустоцям, гірським місцевостям, лісам і болотам відвідувачі знайдуть ідеальні можливості для різноманітних видів діяльності, таких як їзда на велосипеді, піший туризм або водні види спорту.

Нижня Саксонія є домом для багатьох *природних скарбів*. У двох національних парках, двох біосферних заповідниках і 13 природних парках відвідувачі знайдуть різноманітні природні пам'ятки. Об'єкт Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО у Ваттовому морі пропонує піші прогулянки по мулистій долині та багато можливостей спостерігати за тюленьми. Піші та гірські велосипедисти будуть у своїй стихії в горах Гарц і гірському масиві Везербергланд. Верес і болота можна легко відкрити на велосипеді на рівнині. Нижня Саксонія як туристичний напрямок є «обов'язковою» для індивідуальних любителів природи та груп. Сертифіковані гіді з природи та національних парків можуть запропонувати свій досвід.

36 курортів і оздоровчих курортів, сім курортів Північного моря, 15 кліматичних курортів і 54 рекреаційні приморські курорти запрошують туристів відновити сили під час відпочинку та зміцнити імунну систему [8]. У термальних купальнях і курортах використовуються типові для Нижньої

Саксонії лікувальні засоби, такі як таласотерапія з моря, розсолу або болотистої місцевості. Там можна відчутти благотворний вплив Кнайп-терапії, подихати цілющим повітрям випускних будинків або дозволити побалувати себе масажем або грязьовими компресами.

Нижня Саксонія, яка простягається від гір Гарц до Північного моря, пропонує унікальні міста, які не можуть бути більш різноманітними. Але у них є одна спільна риса: кожне з них дуже особливе! Міста Нижньої Саксонії бувають різних іпостасей: одні ідилічні, інші мають морський колорит, одні традиційні, інші дуже сучасні. У Старому місті Целле можна помилуватися понад 500 фахверковими будинками, найбільшим у Європі ансамблем фахверкових будівель. У Ганновері Королівські сади Герренхаузен і замок Герренхаузен чекають свого відкриття. Це включає в себе бароко, англійський і ботанічний сад. Згідно з легендою, Хамельн (Hamelin) є рідним містом Крисоля – легендарної постаті, яку досі можна зустріти під час екскурсій по місту. Автомобільне місто у Вольфсбурзі пропонує низку різноманітних атракціонів і заходів, присвячених мобільності та бренду Volkswagen. Люнебург, соляне і ганзейське місто, було побудоване на солі. У середні віки торгівля «білим золотом» зробила Люнебург процвітаючим і відомим далеко за його межами, що й сьогодні відображається у вражаючих будівлях історичного Старого міста [7].

У Нижній Саксонії є кілька музеїв і культурних закладів, які здобули дуже хорошу репутацію за межами федеральної землі. Краєзнавчий музей Ганноверу поєднує три світи в одному музеї та відправляє відвідувачів у навколосвітню подорож. Три виставки: «Світи природи», «Світи людей» і «Світи мистецтва». З Музеєм Герцога Антона Ульріха Брауншвейг пропонує найбільший і найвидатніший музей старого мистецтва Федеративної Республіки Німеччини. Художня галерея Emden з колекцією Генрі Наннена постійно реалізує інноваційні мистецькі проекти, щоб дати молодим людям розуміння мистецтва. Музей Шпренгеля в Ганновері представляє мистецтво 20 століття. Художній музей Вольфсбурга залишив свій слід на мистецькій

сцені своїми колекціями та виставками сучасного та сучасного мистецтва. Перший у світі цілодобовий художній музей знаходиться в Целле. У музеї Фелікса Нуссбаума в Оснабрюку представлені роботи єврейського художника.

У Нижній Саксонії є й досить дивні виставки та інституції, такі як Музей хропіння в Альфельді, музей мідій у Ремені чи музей шинки Аммерлендер. У Нижній Саксонії є вежа, яка навіть більш нахилена, ніж добре відома Пізанська вежа. У Сурхаузені можна помилуватися відповідною церковною вежею. Особливий інтерес для відвідувачів викликає типова східно-фризька чайна церемонія, яка навіть входить до списку нематеріальних культурних цінностей ЮНЕСКО. У Нижній Саксонії вирощують багато спаржі. Достатня причина, щоб присвятити всю тематичну вулицю спаржі. На додаток до цієї спаржевої дороги, у туристів також є можливість проїхати вздовж Млина або Чумацького шляху. На паромному маршруті туристи можуть пройти повз красиві та особливі місця, один з таких плавучий пором Osten-Nemmoor [8].

Попри те, що ковід-19 сильно вплинув на кількість туристів у Нижній Саксонії, уже у 2022 році кількість відвідувань в даному регіоні майже досягла рівня 2019 року. Державне управління статистики Нижньої Саксонії [7], зібрало данні стосовно відвідування регіону туристами, їх наведено в табл. 2.

Таблиця 2.

Зміни в кількості туристів які відвідали регіон Нижня Саксонія за 2019-2022 роки (за даними державного управління статистики Нижньої Саксонії) [7]

Рік	Кількість туристів які відвідали регіон Баден-Вюртемберг за рік.(млн. осіб)
2019	15,4
2020	8,7
2021	8,9
2022	13,6

Отже, кількість туристів які відвідали Нижню Саксонію у 2022 році на 53% більша ніж у 2021 році. Проте результат ще не відповідає рівню який був у 2019 році до коронавірусу, але наближається швидкими темпами.

Висновки до розділу 3

Німеччина це країна одна з лідерів по наданню туристичних послуг. На це впливає як високий розвиток інфраструктури та економіки загалі, але й наявність природного потенціалу, історичних та архітектурних пам'яток, культурно-просвітницьких закладів, розвинена мережа закладів харчування та ночівлі. Все це робить Німеччину привабливою для туристів як закордону так і громадян своєї країни.

На сучасному рівні рекреаційно-курортний потенціал Німеччини є досить великим. Країна славиться на весь світ високим рівнем надання послуг та розвинутою інфраструктурою, сучасною та високотехнічною медициною все це поєднується з неабияким природним потенціалом країни.

Німеччина одна з небагатьох країн яка приділяє велику увагу охороні природи. Тому варто відвідати цю країну лише для того, щоб насолодитися природними ландшафтами які не побачиш ні де інше.

Дослідивши два регіони Німеччини, а саме: Баден-Вюртемберг та Нижню Саксонію, можна зробити висновки, що хоча ці два регіони відмінні за своїм колоритом, розвитком, головними галуззями промисловості, проте мають попит серед туристів. Це може означати, що в Німеччині кожна людина може знайти щось, що їй по душі, не важливо чи це будуть сучасні виставки чи колоритні будиночки з інших епох.

РОЗДІЛ 4.

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ГЕОГРАФІЇ

4.1. Аналіз навчальної програми для середніх класів з географії щодо вивчення питань туристсько-рекреаційного потенціалу країни

Навчальна програма з географії для середніх класів має на меті досягнення таких завдань:

- засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, взаємозв'язки між природними компонентами, населення і господарства різних територій, формування материків, океанів та їх частин відповідно до природних та соціально-економічних чинників; природу, населення і господарство України; економічну і соціальну географію світу; природокористування та навколишнє середовище;
- оволодіння вмінням використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних та формування в учнів на цій основі ключових компетенцій; виконувати дії, набуті на основі застосування географічних знань і попереднього досвіду;
- застосування географічних знань для пояснення та оцінювання географічних процесів і явищ;
- розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних і творчих здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії;
- формування здатності і готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території;
- виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття

патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу [33].

Саме у 9 класі у програмі передбачено вивчення теми рекреаційних ресурсів. Ця тема вивчається у розділі 4 «Третинний сектор господарства».

Таблиця 4.1

Тема 3 навчальної програми з географії для 9 класу [13]

Розділ IV. Третинний сектор господарства			
Знаннєвий компонент:	Тема 3. Туризм	Туризм як складник національної економіки, його види. Чинники розвитку туризму в регіоні, країні. Туристична інфраструктура Туризм в Україні. Особливості природних рекреаційних ресурсів. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні. Туристичні райони в Україні. Міжнародний туризм. Основні туристичні регіони світу. Країни світу з найбільшою кількістю об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО.	Підприємливість та фінансова грамотність
називає види туризму, ознаки понять «туризм», «рекреаційні ресурси», «інфраструктура туризму»; розуміє вплив природних і суспільних чинників на розвиток туризму.			Пояснює роль туризму для розвитку малого та середнього бізнесу в різних регіонах України. Бере участь у розробленні проекту з розвитку туристичного бізнесу у своєму регіоні.
Діяльнісний компонент:			
характеризує особливості основних туристичних регіонів світу; показує на карті основні райони туризму в Україні.			
Ціннісний компонент:			
обґрунтовує рівень розвитку туризму в окремих регіонах, країнах, районах України.			

Під час вивчення цієї теми учні знайомляться з поняттями «туризм», «рекреаційні ресурси», «інфраструктура туризму», розрізняють види туризму, приділяють увагу вивченню чинників розвитку туризму. Проводиться робота з картою під час якої діти показують основні райони туризму в Україні, при цьому обговорюючи туристичний потенціал окремих регіонів України.

Ця тема тісно пересікається з навчальною програмою з географії для 8 класу, адже там в розділ III «Природні умови і ресурси України» більш детально розглядаються такі питання як кліматичні ресурси України, природні ресурси України, водні та соціальні ресурси України. Тому учні уже мають певні знання про рекреаційний потенціал нашої країни і можуть використовувати їх на уроці в 9 класі.

Під час вивчення теми «Туризм» також розглядається розвиток туризму у світі, основні туристичні регіони, країни з найбагатшою спадщиною ЮНЕСКО. Це розширює знання учнів та підготовляє їх до вивчення детальної характеристики туристичного потенціалу країн в 10 класі [14].

Задля виховання в учнях любові до рідного краю та до Батьківщини слід описувати також туристичні ресурси розташовані неподалік від місця проживання та навчання учнів.

4.2. Методична розробка уроку для географічного гуртка з вивчення туристичного потенціалу країни для учнів 9 класів

У наш час багато розроблено виховних, позакласних та різних пізнавальних на наукових заходів. Та кожен вчитель вдосконалюючи свої вміння розробляє щось нове та цікаве для своїх занять. Для того щоб розуміти прогалини в туризмі нашої країни потрібно порівнювати її з країнами які спеціалізуються в цій сфері. Для учнів 9 класів можна запропонувати географічний гурток на якому розглядався б туристсько-рекреаційний потенціал різних країн світу. Тому я пропоную розроблений мною план конспект уроку для географічного гуртка на тему «Туристичний потенціал Німеччини».

Географічний гурток «Туризму у світі та в Україні»

Тема: Туристсько-рекреаційний потенціал Німеччини

Мета: організація вивчення туристичного потенціалу країн світу; формування картографічної грамотності; вдосконалення роботи з джерелами географічних знань; практично застосовувати знання з географії у житті.

Тип заняття: засвоєння нових знань, умінь та навичок.

Хід заняття

1. Організаційний момент

(Перевірка готовності гуртківців до заняття)

2. Мотивація навчальної діяльності

Керівник гуртка. Я впевнена, що кожен з нас любить подорожувати не залежно від того чи це довга подорож у іншу країну, чи короткотривала поїздка в сусідній район чи область. Але ми розуміємо що ми не можемо кожного дня фізично подорожувати, але завдяки сучасним технологіям ми можемо робити це віртуально. Тому сьогодні я вам пропоную здійснити віртуальну подорож у одну з країн Європи. Дізнатися більше про цікаві місця в цій країні, про її природу, про кухню та багато іншого. Наша подорож сьогодні буде до Німеччини.

3. Формування вмінь та навичок

Для того щоб нам розпочати подорож пропоную переглянути цікаві факти про Німеччину.

- Німеччина розташована в Західній Європі
- Німеччина одна з найбільш розвинених країн.
- В цій країні розташований найбільший бальнеологічний курорт Західної Європи – Баден-Баден
- Візиткою німцького залізничного транспорту є швидуісні поїзди, які рухаються зі швидкістю 300 км/год.
- Німеччина одна із світових лідерів з машинобудування.
- Країна є 7 в світі за туристичним відвідуванням
- Доходи від туризму приносять країні щороку близько десятків мільярдів євро.

Можемо зробити висновки, що Німеччина є дуже розвиненою країною, яка має також великий туристичний потенціал. Тому нас сьогодні чекає захоплююча віртуальна подорож цією країною.

Перш за все пропоную розглянути фізичну карту Німеччини, щоб більше дізнатися про рельєф даної країни.

Рис. 4.2. Фізична карта Німеччини

Можемо побачити, що Німеччина – це країна з різноманітними ландшафтами, на її території є як і великі рівнини, так і гірські системи, що дає можливість для розвитку гірськолижних курортів.

Я думаю що доречно почати нашу подорож із столиці країни. Тому перша наша зупинка – Берлін. У 2021 році це місто відвідали близько 14 мільйонів туристів[9]. Це досить велика цифра, яка свідчить, що там є багато цікавого.

Найбільш популярні місця для туристів у Берліні

Рейхстаг. Це знаменита історична будівля де з 1999 року розміщується Бундестаг. Туристи можуть піднятися на дах куполу або на терасу, щоб подивитися на метушню міста. Навколо Рейхстагу також є багато урядових будівель, наприклад Управління федерального канцлера та Бранденбурзькі ворота.

Берлінський музейний острів. Це є об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, тут знаходяться найважливіші виставкові центри Берліна. Цей острів включає такі частини: Старий музей, Новий музей, Музей Боде, Пергамський музей та Стара національна галерея. У своїх колекціях будинки представляють понад 6 тис років історії культури та мистецтва. На Музейному острові також слід відвідати чудовий монументальний Берлінський Собор, головну пам'ятку Берліна, історія якого сягає 15 століття.

Бранденбурзькі ворота. Це одна з головних пам'яток міста та символ возєднання. Її будівництво завершене в 1791 році, це були одні з багатьох старих міських воріт навколо Берліна. Перед воротами була створена декоративна площа – Паризька площа, де досі розташовано багато важливих будівель міста.

Завітавши в столицю Німеччини ми відвідали 3 найбільш популярних міст серед туристів. Ми бачимо що столиця Німеччини багата на історичні пам'ятки, які проносять історію через століття.

Прийом «Пригадай місце». Давайте пригадаємо які туристичні місця має столиця нашої країни – Київ. Для цього давайте назвемо:

- Три історичні пам'ятки які є в Києві;
- Головну вулицю Києва
- Будівлю в якій приймаються закони України;
- Головну річку яка протікає у Києві.

Ми бачимо що столиця України є не менш цікавою за столицю Німеччини, вона має багато захоплюючих та красивих туристичних місць, тому ми з гордістю можемо запрошувати в Київ туристів з закордону.

Наступна зупинка нашої віртуальної подорожі є для того, щоб більше познайомитися з природою Німеччини. Це буде Національний парк Шварцвальд.

Рис. 4.2.2 Національний парк Шварцвальд

Шварцвальд – це національний парк який розміщений в південно-західній частині Німеччини, він займає 10000 гектарів. Тут можна побачити надзвичайно красивий вид в далечінь з гір, висота яких досягає понад 1000 метрів. Те що робить цей парк справді особливим, так це те, що природа тут кинута на самоплив. Фактично, деякі території були залишені розвиватися без втручання людини більше 100 років тому. У цьому непорушеному природному середовищі живуть: сапсани – найшвидший птах світі, карликова

сова - найменша сова у Європі. Тут пропонують багато пішохідних стежок та різних спортивних заходів для туристів.

Давайте пригадаємо, чи має Україна природоохоронні території?

За допомогою інтернет ресурсів знайдіть відповіді на такі питання:

- Скільки біосферних заповідників є в Україні? Назвіть їх.
- Скільки природних заповідників є на території України? Назвіть найбільші з них.
- Скільки національних парків є в Україні?

Отже, ми бачимо, що Україна також багато на природні ресурси і багато з них захищені державою.

4. Узагальнення матеріалів. Підведення підсумків

Як ви думаєте, чи має Україна ресурси для розвитку туризму на рівні Німеччини?

Чого не вистачає в Україні для приваблення туристів?

В яку країну ви ще хотіли б здійснити віртуальну подорож?

Прийом «напиши «есемес» керівнику».

- Мені найбільше запам'яталося....
- Головне, що я хочу сказати...
- Для чого потрібно вивчати сьогоднішню тему?

Висновки до розділу 4

Тема рекреаційних ресурсів та туризму є складовою частиною при вивченні географії в середніх класах і не тільки. Навчальна програма для середніх класів з географії передбачає всебічний розвиток географічних знань, формування у дітей любові та поваги до рідного краю та до своєї Батьківщини. Ці компетентності виконуються при вивченні рекреаційних ресурсів своєї країни.

Особливої уваги туризму приділяється при вивченні теми «Туризм» у 9 класі. Під час вивчення даної теми учні знайомляться з новими термінами пов'язаними з туризмом, мають змогу розглянути туристсько-рекреаційні ресурси України та світу.

Про поняття туризм та його процеси учні можуть дізнаватися не лише на уроках, але й на різних позакласних заходах та гуртках. Ця тема є досить цікавою та популярною у сучасному світі, тому я вважаю, їй має приділятися достатньо часу у шкільному курсі географії.

ВИСНОВКИ

При вивченні туристсько-рекреаційного потенціалу слід враховувати такі фактори: природні умови та ресурси, розвиток інфраструктури, наявність історичних пам'яток культури, привітних та компетентний персонал, сформована сфера послуг.

В шкільному курсі географії туристсько-рекреаційний потенціал вивчається як на рівні своєї Батьківщини, так і на світовому рівні. Це дає змогу учням порівняти туристичну сферу різних куточків землі цим самим старатися покращувати сферу послуг у своїй країні, адже ця галузь є важливою у сучасному світі.

Великий вплив на туристсько-рекреаційний потенціал мають фізико-географічні умови країни, це можна простежити на прикладі Німеччини. Ця країна є багатою на природні ресурси, що в свою чергу приваблює велику кількість туристів. Сприятливі кліматичні умови дають змогу відпочивальникам незалежно від пори року спокійно подорожувати по Німеччині, адже там досить спокійний клімат протягом всього року. Розвитку гірськолижних курортів сприяє наявність гірських хребтів з спокійним рельєфом. Ще одним важливим фактором фізико-географічних умов Німеччини є її Центральне Європейське положення та її членство в Європейському Союзі, що допомагає туристам з країн Європи легко подорожувати в Німеччину.

Німеччина це країна лідер з надання туристичних послуг. Розвиток туристичної галузі в країні займає важливе місце в економіці країни, адже ця сфера є досить прибутковою та створює нові робочі місця. Цьому сприяє як високий розвиток інфраструктури та економіки взагалі, так і наявність природного потенціалу, історичних та архітектурних пам'яток, культурно-просвітницьких закладів, розвинена мережа закладів харчування та ночівлі. Все це робить Німеччину привабливою для туристів як закордону так і громадян своєї країни.

Курортно-рекреаційний потенціал Німеччини є досить високим, адже німці як ніхто інший дбають про своє здоров'я, і роблять все можливе для його профілактики. Тому на території Німеччини є багато санаторіїв, в яких керівництво дотримується всіх вимог держави, а також використовується сучасне медичне обладнання.

Німеччина одна з небагатьох країн яка приділяє велику увагу охороні природи. В цій країні мають на меті зберегти природу на піддавати її впливу антропогенних факторів. На території Німеччини є 16 Національних парків, 14 біосферних заповідників та 98 природних парків. Тому варто відвідати цю країну лише для того, щоб насолодитися природними ландшафтами які не побачиш ні де інше.

Проводячи порівняльну характеристику двох рекреаційного потенціалу двох регіонів Німеччини, а саме Баден Вюртемберг та Нижньої Саксонії, я зробила певні висновки. А саме, що регіон Баден Вюртемберг приваблює своїми різноманітними пейзажами та сільським колоритом, який важко знайти в інших регіонах Німеччини. Кількість туристів які відвідали даний регіон у 2022 році складала 20,2 млн осіб, це досить високим чинником особливо звертаючи увагу на те, що країна ще оговтується після кризи коронавірусу. Баден Вюртемберг гостинно приймає всіх туристів, маючи достатню кількість закладів ночівлі. Найбільше туристів є німці і вони складають 79% від загальної кількості. Найбільше гостей у регіон прибуває з таких країн як Швейцарія, Нідерланди, Франція та США.

Регіон Нижня Саксонія має певні відмінності від землі Баден Вюртемберг. Цей регіон є в більшості рівнинним з меншою різноманітністю ландшафтів, про він є домом для багатьох *природних скарбів*. У двох національних парках, двох біосферних заповідниках і 13 природних парках відвідувачі знайдуть різноманітні природні пам'ятки. Також Нижня Саксонія славиться своєю культурною та історичною спадщиною. Регіон у 2022 році відвідали близько 13,6 млн туристів. Цей показник ще не відповідає докризовому періоду, проте уже набагато кращий за 2021 рік.

Отже, вивчення туристсько-рекреаційного потенціалу країни є важливою частиною при вивченні географії в шкільному курсі. Так як туризм сьогодні є невід'ємною частиною суспільства, учителі мають заохочувати учнів розвивати туристичну сферу своєї країни, проте це неможливо без знання досвіду країн які у цій сфері займають провідні місця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баден Вюртемберг в цифрах. Режим доступу: <https://www.baden-wuerttemberg.de/de/unsere-land/land-und-leute/bevoelkerung>
2. Біженці з України по федеральних землях Німеччини. Режим доступу: <https://mediendienst-integration.de/migration/flucht-asyl/ukrainische-fluechtlinge>.
3. Всесвітня спадщина Ватденського моря. Режим доступу: waddensea-worldheritage.org
4. Дослідження рекреаційно-туристичного комплексу Німеччини. Режим доступу: <http://studcon.org/>
5. Країни світу – Німеччина. Режим доступу <https://www.britannica.com/place/Germany/The-North-German-Plain>
6. Національний парк Баварський ліс. Режим доступу: www.nationalpark-bayerischer-wald.bayern.de
7. Нижня Саксонія (Niedersachsen). Режим доступу <https://www.iamexpat.de/lifestyle/german-federal-states/lower-saxony-niedersachsen>
8. Нижня Саксонія: різноманітність між морем та горами. Режим доступу: Germany.travel.
9. Один рік війни в Україні – наслідки політики безпеки для Нижньої Саксонії. Режим доступу: <https://www.mi.niedersachsen.de/startseite/aktuelles/presseinformationen/ein-jahr-krieg-in-der-ukraine-sicherheitspolitische-folgen-fur-niedersachsen-219862.html>
10. Rigbers, A. «Tourismus in Baden-Württemberg 2022». (2023). URL <https://www.statistik-bw.de> (Дата звернення: 20.05.2023).
11. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. К. : Палітра, 1997. 130 с.

12. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2013. 202 с.
13. Географія, 6-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy5-9-klas/2020/geografiya-6-9-14.07.2017>.
14. Географія, 10-11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy5-9-klas/2020/geografiya-6-9-14.07.2017>.
15. Грабовський Ю. А., Скалій О. В., Скалій Т. В.. Спортивний туризм. Навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2009. 304 с.
16. Landesstatistik von Deutschland. URL: <https://de.statista.com/themen/664/tourismus-in-deutschland/> (Дата звернення: 25.03.2023).
17. Statistisches Landesamt Baden-Württemberg 2023. (2023). URL: <https://www.statistik-bw.de/> (Дата звернення: 20.05.2023).
18. Дроздов А. В. Екотуризм: визначення, принципи, ознаки та форми. *Актуальні проблеми туризму*, 99. 1999. С. 42-57.
19. Єфимець Д. Я. Туристсько-рекреаційний потенціал регіону Баден-Вюртемберг (Німеччина). *VI Міжнародна студентська наукова конференція «Наука сьогодення: від досліджень до стратегічних рішень»*. Суми, 2023.
20. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» № 1282-IV від 18.11.2003 р. [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1282-15>.
21. Кожанова Є. П., Коюда О. П. Факторний аналіз прибутку. *Фінанси України*. 1999. № 4. С. 33-40.
22. Мироненко Н. С., Твердохлебов И. И. Рекреационная география. М. :

- Видавництво МГУ, 1981. 207 с.
23. Bundesverband der Deutschen Tourismuswirtschaft e.V. «Wirtschaftsfaktor Tourismus».
  24. Michael Vogel. «Berchtesgaden National Park».
  25. Felix Kraus & Dr. Hubert Job. «Regionalökonomische Effekte des Tourismus im Nationalpark Schwarzwald». München 2015
  26. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
  27. Соціально-економічна географія України : навч. посіб. за ред. проф. Шаблія О.І. Львів: Світ, 1994. 608 с.
  28. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід: [монографія], [В. Вакуленко, І. Валентюк, В. Грибан та ін.]. Київ: К.І.С., 2003. 176 с.
  29. Фоменко Н.В.. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312 с
  30. V.S. Preobrazhensky, Yu.A. Vedenin, I.V. Zorin, L.I. Mukhina Territorial recreational system as object of study of geographical sciences, Izv. USSR Academy of Sciences. Avg. Geogr., No. 2, pp.13-18, 1974.